

Ἰωακείμ Ἰβηρίτου, Ὁ Ἀκαθίστος Ὕμνος. Θεσσαλονίκη 1928 σελ. 25 (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς»).

Δύο τινὰ ἐξεκέντησαν τὸν ὀσιώτατον Ἰωακείμ Ἰβηρίτην, ὡς προλογιζόμενος λέγει, εἰς συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης, «ἡ ἀτυχὴς ὑπ' ἐμοῦ ἀνάγνωσις τοῦ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 41 κώδ. τῆς μονῆς Βλατέων σημειώματος περὶ τοῦ ὕμνου τοῦ Ἀκαθίστου¹, καὶ ἡ ἀγαθοθέλεια τοῦ Παν. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης» προτρεψαμένου νὰ ὀμλήσῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Ἱερατικοῦ Συνδέσμου πρὸς τὸ πρεσβυτέριον τῆς πόλεως. Χαίρω καὶ δι' ἀμφοτέρα, ἰδίως διὰ τὸ ἀτύχημά μου, τὸ ὅποιον τῷ μὲν ὀσιωτάτῳ φίλῳ μου ἔδωκε τὰς ἀφορμὰς νὰ μελετήσῃ σοβαρώτατον καὶ ἀκανθωδέστατον ζήτημα, ἐμοὶ δὲ νὰ δευτερολογήσω ἐπὶ προσφιλεστάτῳ ἐντροπήματι καὶ πολλοῦ λόγου ἀξίῳ θέματος, οἷον τὸ περὶ Ρωμανοῦ καὶ τῆς Ἀκαθίστου.

Ὅτι θὰ ὀμίλει περὶ Ρωμανοῦ καὶ περὶ τοῦ τῆς Ἀκαθίστου ἑορτῆς ὕμνου τὸ ἐγνωρίζον ἐξ ἐπιστολῶν τοῦ συγγραφέως, ἀρκουθέντος μόνον νὰ μοι ἀνακοινώσῃ τὸ ἀντικείμενον τοῦ θέματός του καὶ προσθέσαντος ὅτι ἐκ τῆς περὶ Ρωμανοῦ μελέτης μου ἐρανισθεὶς τὰ ἀπαραίτητα θὰ διδάξῃ εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας τὰ περὶ Ρωμανοῦ καὶ τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου χωρὶς οὔτε τὰ περὶ νέας ἀναγνώσεως τοῦ σημειώματος νὰ μοι καταστήσῃ γνωστά, ἐκ λεπτότητος καὶ ἀβροφροσύνης, ὡς ὄφειλεν, οὔτε ὅτι θὰ προὔχωρει πέραν τῶν γνωστῶν διότι, ἄλλως, ἢ θὰ τῷ παρεῖχον ἱκανὰ στοιχεῖα ἀπαραίτητα διὰ τὸν σκοπὸν του, ἢ θὰ ἀπέτρεπον νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν λύσιν πολυπλόκου ζητήματος τὸ ὅποιον ἀνέλαβε νὰ διαπραγματευθῇ.

Καὶ ἐνῶ περίτρομος προσατενίζει τὸ πέλαγος τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, ὡς λέγει ἐν τῷ προλόγῳ του, καὶ ἡ ἄβυσσος τῆς ἀγνοίας του ἐπικαλεῖται ἄλλην μεσαιωνικὴν ἄβυσσον εἰς τὴν φωνὴν τῶν καταρακτῶν τοῦ Ρωμανοῦ, ὅμως τολμᾷ, ἀδιαφορῶν ἂν ἡ ἐρευνητικὴ σκαπάνη του ἐξαλείψῃ τὰ ἴχνη τόσων ἐρευνητῶν, τὰ ὅποια μετὰ πολλῶν

1. Ἔδ. Κατάλογον τῆς Μονῆς Βλατέων ὑπὸ Σωφρονίου *Εὐστρατιάδου* πρ. Λεοντοπόλεως, ἐν Θεσσαλονίκη 1918 σ. 71, ἐνθα τὸ σημείωμα ἔχει οὕτω: «Ὅντοι οἱ θεῖοι οἴκοι εἰσὶν ὡς τινες λέγουσι Σεργίου τοῦ τηρικᾶτα [τὸν θρόνον ἰδύοντος] Κωνσταντινουπόλεως ἄλλοι δὲ τοῦ θείου Ρωμανοῦ [δικόνου] τοῦ μελωδοῦ» δηλον δὲ τοῦτο ἀπὸ τῶν...

κόπων διεγράφαζαν. Ἄλλ' ἡ τόλμη καὶ μόνη εἰς τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἄνευ τῶν ἀπαραιτήτων ἐφοδίων καὶ γνώσεων εἶνε ἐπικινδυνωδεστάτη, ὡς τὸ σφυρίον καὶ ἡ σμίλη εἰς χεῖρας ἀδεξίου γλύπτου κτυπώντος ἐπιλεπτεπιδέπτου ἀγάλματος. Μὲ δύο ἀσθενῆ ἐφόδια ὠπλισμένος, τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς σημειώματος ἐν τῷ μνησθέντι κώδικι τῆς Μονῆς Βλατέων, καὶ ἐν συναξάριον ἀνὰ χεῖρας, ἐκκινεῖ πρὸς τὴν τοῦ Ρωμανοῦ ἔρευναν. Τὸ σημείωμα ἄλλως ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωσθὲν ἔχει οὕτω: «Οὗτοι θεῖοι οἴκοι οὐκ εἰσιν ὡς τινες λέγουσι Σεργίου τοῦ τηνικαῦτα τὸν [θρόνον ἰθύνοντος] τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ τοῦ θείου Ρωμανοῦ [διακόνου] τοῦ μελωδοῦ· δηλον δὲ τοῦτο ἀπὸ τῶν...» (σελ. 24).

Ὅτε συνέτασσον τὸν Κατάλογον τῆς μονῆς Βλατέων καὶ εὐρέθην πρὸ τοῦ ἐν λόγῳ σημειώματος εὐνόητος ὑπῆρξεν ἡ συγκίνησίς μου, διὰ τὴν τὸ πρῶτον ἀκουομένην τοιαύτην φωνὴν ἐπιμαρτυροῦσαν καὶ ἐνισχύουσαν τὴν γνώμην μου ὅτι ὁ ὕμνος τῆς Ἀκαθίστου ἑορτῆς ἦν ἔργον τοῦ Ρωμανοῦ ἐπέμενα ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀντιγραφὴν τῆς πολυτίμου ταύτης μαρτυρίας τοῦ κώδικος, ἀλλὰ τὰ ξέσματα τὰ κατόπιν γεγόμενα μὲ ἠνώχλουν τὸ ἀρνητικὸν «οὐκ» ἦν ἀπεξοσμένον, ὡς καὶ αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ σημειώματος, παραμένουσαι εἰσέτι ἀδιάκριτοι· ὁ τὴν ἀπόξοσιν τολμήσας, γνωρίζων κατὰ παράδοσιν ὅτι ὁ ὕμνος ἦν τοῦ Σεργίου ποίημα, ἔκρινεν ἐσφαλμένην τὴν προστεθειῶσαν περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ ὕμνου σημειώσιν καὶ ἀπέσβεσε τὰς λέξεις ἀκριβῶς ἐκείνας αἵτινες ἀφήρουν ἀπὸ τὸν Σέργιον τὴν πατρότητα καὶ ἐξησφάλιζον αὐτὴν τῷ Ρωμανῷ· δὲν ἐτόλμησα δὲ τὸ διὰ τῆς ἀποξέσεως τοῦ «οὐκ» ἀπομείναν κενὸν νὰ συμπληρώσω, διότι εἶχον κατωτέρω τὸν «ἀλλὰ» ὅστις μὲ συνεκράτει, καὶ ἀντέγραψα τὸ σημείωμα ὡς εἶχεν. Ὁ ὀσιώτατος Ἰωακείμ, ὀξυδερκέστερος ἐμοῦ, ἐπέτυχεν, ὡς λέγει, νὰ διακρίνη τὸν φθαρέντα «οὐκ» καὶ τότε περισκοπήσας καὶ τὸν «ἀλλὰ» (ἄλλοι ἀνέγγων ἐγὼ) εἶδεν ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦ συνδέσμου α ἦτο πραγματικὸν α καὶ οὐχὶ ἄλλο τι· καὶ συνεπῶς ἀνέγνω ὅτι οὐχὶ τοῦ Σεργίου τυγχάνει ὁ ὕμνος, ἀλλὰ τοῦ θείου Ρωμανοῦ. Δέχομαι καὶ στέργω καὶ εὐγνωμονῶ διὰ τὴν τοιαύτην ἀνάγνωσιν, διότι μοὶ παρέχει ἀσφαλεστέραν τὴν μαρτυρίαν εἰς τὴν διατυπωθεῖσαν περὶ τοῦ ὕμνου γνώμην μου.

Οὕτω καλῶς ἀναγνωσθέντος τοῦ σημειώματος καὶ μετὰ τόσης μεγαλορρημοσύνης ἐπιδεικνυομένου τῷ σύμπαντι, ἀνέμενε φυσικῶς καὶ λογικῶς ὁ ἀναγνώστης νὰ ἴδῃ καὶ τὴν εὐεργεσίαν τῆς μεγάλης ταύτης ἀνακαλύψεως καὶ τὴν ἀνατροπὴν τῶν θεωριῶν καὶ γνωμῶν αἵτινες

ἐξηνέχθησαν ἀπὸ ἀρχαιότερων χρόνων μέχρις ἡμῶν, νὰ στερεωθῇ δηλονότι ἀσφαλῶς ἡ γνώμη τῶν θελόντων ποιητῆν τοῦ ὕμνου τὸν Ῥωμανόν, καὶ νὰ τεθῇ εἰς ἀγοστήϊαν πᾶσα ἄλλη πρὸς τὴν σημειώσιν ἀντίθεκος. Ἄλλ' ἴδου τὸ συμπέρασμα τοῦ εὐτυχοῦς ἐφευρέτου τοῦ ἀπὸ τῆς σήμερον ἀξιοσπουδάστου ἀποβάντος τούτου σημειώματος» (σελ. 24): «ἡ ὑπόνοια ὅτι σκοπίμως ἀπεξέσθη ὁ ἀρνητικὸς σύνδεσμος «οὐκ» καὶ αἱ ἀκροτελεύτια λέξεις τῆς σημειώσεως μᾶς παρέχει τὸ ἐνδόσιμον νὰ ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς αὐθεντικότητος τῆς γνώμης ὅτι ὁ Ῥωμανὸς εἶναι ὁ ποιητῆς τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου» (σελ. 25).

Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ σημειώματος «τοῦ ἀξιοσπουδάστου» οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, πρὸς τί τότε ὁ τόσοσ θόρυβος; Ἦξιζε τὸν κόπον διὰ μίαν ὀρθὴν ἢ πεπλανημένην ἀνάγνωσιν νὰ ἀναλάβῃ ὁ ὀσιώτατος Ἰωακείμ τόσοσ ἀνωφελῆ ἀγῶνα καὶ νὰ πληρώσῃ τὰς στήλας πτωχοῦ περιοδικοῦ, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ διατεθῶσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἄλλου θέματος χρησιμωτέρου καὶ ἐπωφελεστέρου καὶ εἰς τοὺς ἱεροεἰς καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην; Πρὸς τί ὠφελεῖ ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις, ὅταν δὲν ἔχῃ πεποιθήσιν εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ κώδικος καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του τοὺς ὑγιεῖς καὶ ὀξυδερχεῖς καὶ τρέμῃ πρὸ τῶν ἀποξεσμάτων ἀπαρνούμενος τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἀνέλαβε τὴν συγγραφὴν μελέτης ὑπὲρ τὰς δυνάμεις του; Ἐὰν ἀπεδείκνυσεν ὅτι, καὶ μεθ' ὅλα τὰ ἐπιχειρήματά μου, καὶ παρ' ὄλην τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Βλαταδικοῦ σημειώματος, ποιητῆς τοῦ ὕμνου εἶνε ἄλλος τις καὶ οὐχὶ ὁ Ῥωμανός, τοῦτο καὶ λογικὸν καὶ ὠφέλιμον καὶ πολλῆς εὐφημίας θὰ ἦτο ἄξιον· ἀλλ' ὅταν οὔτε ἐκεῖνο δέχεται, οὔτε τοῦτο καταδέχεται νὰ πράξῃ, τίνας καρποὺς ἐλπίζει νὰ τρυγήσῃ ἢ μὲ ποίας δάφνας ἐπιστημονικὰς νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἀγῶνος ἐστεμμένος;

Ἔπρεπεν ἐδῶ νὰ σταματήσω· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπέφερε γενικὴν ἀναστάτωσιν εἰς τὸ ὄλον ζήτημα, θεωρῶ καθήκον νὰ ἐπαναφέρω τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των καὶ νὰ χαλινώσω τὴν τόλμην τοῦ ὀρητικοῦ φίλου μου.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ μαρτυρία ἐνὸς ἢ καὶ πλειόνων κώδικων δὲν εἶνε ἰσχυρὸν στήριγμα, οὐδὲ ἀπρόσβλητον ὀχύρωμα, οὐδ' ἀσφαλὲς κριτήριον πρὸς ὑποστήριξιν γνώμης τινός, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς κώδικας τοὺς περικλειόντας τὰ ἔργα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν, ὅπου ὅσοι κώδικες τόσα καὶ ὀνόματα διάφορα ποιητῶν, ἀλλ' ὁ ἔρευνητῆς ὁ τὸν ἓνα ἐκ τῶν πολλῶν προτιμήσας ὀφείλει ἐπαρκῶς νὰ δικαιολογήσῃ τὴν τοιαύτην προτίμησιν καὶ ν' ἀποδείξῃ ἐπὶ ἄλλων σοβαρῶν λόγων στηρι-

ζόμενος ὅτι αὐτὸς καὶ οὐχὶ ἄλλος εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ἔργου· ἀσφαλές-
 στερος δὲ ὁδηγὸς ὑπὸ τῆς κριτικῆς σήμερον θεωρεῖται τὸ γλωσσικὸν
 ἐκάστου συγγραφέως ἰδίωμα καὶ αἱ ἐπὶ ἱστορικῶν δεδομένων στηρι-
 ζόμεναι ἀποδείξεις. Παράδειγμα: Οἱ πλεῖστοι τῶν κωδίκων, ἵνα μὴ
 εἶπω τὸ σύνολον, ἀναγράφουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου Κ)πό-
 λεως Ἀνατολίου τὰ γνωστὰ ἐν τῇ Παρακλητικῇ *στιχηρὰ ἀνατολικά*.
 Ἄλλ' ὁ Ἀνατόλιος ὄχι μόνον οὐδὲ ἐν τῶν ἀναστασίμων τούτων στιχη-
 ρῶν ἐποίησεν, ἀλλ' οὐδὲ καὶ ἦτο ποιητὴς. Τὰ τῶν ἀνατολικῶν ποιητῶν
 ἔργα (ἦγουν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν), ὡς οὗτοι ὀνομάζοντο, ἰδίως δὲ τὰ τοῦ
 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ἔργα, ἀπεδόθησαν τῷ Ἀνατολίῳ διὰ τὴν συγγέ-
 νειαν τοῦ ἐπιθέτου πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνατολίου¹. Ἐφεξῆς πάντα
 τὰ ποιήματα τῶν ποιητῶν τῶν φερόντων τὸ ὄνομα Ἰωάννης, ἦτοι τοῦ
 Ἰωάννου Ἀρκλα, τοῦ Ἰωάννου Εὐχαίτων, τοῦ Ἰωάννου Θηκαρά καὶ εἴ-
 τινος ἄλλου Ἰωάννου ἀποδίδονται εἰς τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην διὰ τὸ
 συνώνυμον· καὶ ἀπὸ τῶν κωδίκων, ὡς ἐπεγράφοντο, μετεπήδησαν καὶ
 εἰς τὰ ἔντυπα, οἱ δὲ περὶ τοὺς ποιητὰς ἀσχοληθέντες ἐπεκαλέσθησαν
 τὰς σφαλερὰς τῶν ἐντύπων μαρτυρίας καὶ παραμένουσι ξένα ἔργα
 ἀναγραφόμενα εἰς ὀνόματα ποιητῶν ἀνυπάρχοντων². Ἡ βαθεῖα μελέτη
 τοῦ ζητήματος τούτου μὲ ἔπεισεν ὅτι ἀλλαχοῦ ἔπρεπε νὰ ζητήσω τὰ
 στηρίγματα καὶ τὰς ἀσφαλεῖς μαρτυρίας, ἀφοῦ ἡ μαρτυρία τῶν κωδί-
 κων ἀπεδείχθη σαθρὰ καὶ ἀδόκιμος. Μοὶ ἐπεβλήθη ὑπὸ τῆς ἀνάγκης
 νὰ συναθροίσω ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάντα τὰ ἔργα τῶν γνωστῶν καὶ ἀγνώ-
 στῶν ποιητῶν καὶ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ γλωσσικοῦ ὕφους ἑνὸς ἐκάστου
 στηριζόμενος, τῇ βοηθείᾳ δὲ καὶ δοκίμων κωδίκων, νὰ προβῶ εἰς τὸ
 δυσχερέστατον τοῦτο ἔργον. Τοῦτο ἔπραξα καὶ διὰ τὸν Ρωμανόν. Πρὶν
 ἢ ὁμιλήσω περὶ αὐτοῦ ἠναγκάσθην νὰ περισυλλέξω τὰ τῆδε κάκεισε
 ἐσκορπισμένα ἔργα του, νὰ μελετήσω αὐτὰ γλωσσικῶς καὶ ποιητικῶς
 καὶ νὰ εἶπω μίαν γνώμην ἀσφαλῆ, ἀσφαλεστέραν τῆς μαρτυρίας τῶν
 κωδίκων. Καὶ τούτου γενομένου ἠδυνάμην εὐχερέστερον παντὸς ἄλλου,
 μὴ ἀσχοληθέντος εἰδικῶς, νὰ διακρίνω τὸν κατ' ἐξοχὴν ποιητὴν καὶ
 ἀπὸ τοῦ ὕφους καὶ ἀπὸ τοῦ εἴδους καὶ τῆς μορφῆς τῆς ποιήσεως, διότι

1. Ἴδε περὶ τούτου πλατύτερον ὅσα γράφω ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ Κα-
 τολόγου τῆς μεγίστης Λαύρας σ. 443.

2. Ἰδ. Migne P. g. τ. 96 σ. 1372. 1384, ἔνθα τὰ ἔργα τοῦ Ἰωάννου Εὐ-
 χαίτων ἀναγράφονται εἰς τὸ ὄνομα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ ἐντεῦθεν
 παραλαβὸν ὁ Ἰωάννης Φωκουλίδης ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Ἡ ἱερά Λαύρα Σάβα
 τοῦ ἡγιασμένου» σ. 348 ἀπαριθμεῖ ταῦτα μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Δαμασκηνοῦ.

ὁ Ρωμανὸς ἀποτελεῖ μοναδικὴν φυσιογνωμίαν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν ἐν τῆς ἀναγιγνώσκουσας τῶν πρώτων στίχων τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ὁ εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ ἐγκύψας διακρίνει τὸ δαιμόνιον τοῦ Ρωμανοῦ ἀπταιστώσως καὶ χωρὶς ν' ἀναμένῃ τὸ τέλος πείθεται ἀδιστακτικῶς περὶ τοῦ ποιητοῦ. Τὰ παρατεθέντα ἐν τῇ μελέτῃ μου (Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ ἡ Ἀκαθίστος σ. 30—51) γλωσσικὰ τεκμήρια ἦσαν ἱκανὰ καὶ μόνα νὰ πείσουν τοὺς ἀμφιβάλλοντας περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ρωμανοῦ ἐπὶ τοῦ ὕμνου τῆς ἀκαθίστου ἑορτῆς. Ὁ Ἀσομψιονιστὴς πατὴρ *Emereau*, ὁ νεωστὶ εἰδικώτερον περὶ τῶν Βυζαντινῶν ποιητῶν ἀσχοληθεὶς¹, ἀναλύων ἐν τῇ παρισινῇ *Revue Critique d' Histoire et de Littérature* (Ἄριθ. 7 Ἀπριλ. 1926 σ. 125—136) τὰ ἔργα μου, καταντᾷ καὶ εἰς τὴν περὶ Ρωμανοῦ μελέτην μου καὶ ἀποφαίνεται (σ. 127): «Plus intéressante et plus convaincante me paraît la comparaison établie, au point de vue philologique, entre les divers chants de Romanos et l' Acatliste. Il y a là du bon, du très bon travail et qui nous apporte du neuf . . . on se rend compte ainsi que Romanos et l' auteur de la grande hymne usant du même style, emploient la même grammaire, le même vocabulaire. De là à les identifier, il n' y a qu' un pas». Καὶ δικαίως· διότι τὸ ἐπιπόνως διὰ τῶν λίθων τοῦ Ρωμανοῦ ὑψωθὲν γλωσσικὸν καὶ κριτικὸν ὄχρῳμα δὲν εἶνε εὐχερὲς νὰ καταρριφθῇ. Ἡ μαρτυρία ὅθεν τοῦ κώδικος τῆς μονῆς Βλατέων εἶνε κατὰ τοῦτο πολὺτιμος δι' ἐμέ, ὅτι ἐπικυροῖ τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης μου ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ πεδίου καὶ δὲν μοι ἐπιτρέπεται νὰ τὴν περιφρονήσω. Τὸ ἴδιον συμπέρασμα ἔπρεπε νὰ ἔχη καὶ ὁ ὀσιώτ. Ἰωακείμ, ἀφοῦ κατεῖχε γλωσσικὰ μὲν τεκμήρια ἀσφαλῆ, καὶ μαρτυρίαν κώδικος ἀσφαλῆ. Ἰδιον δὲ οὐδὲν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἐξενεχθείσης γνώμης. Τὸ ὅτι ἀπεξέστη τὸ «οὐκ» δὲν εἶνε ἐπιχείρημα, οὐδὲ λόγος πρὸς δισταγμὸν· πλην ἐπειδὴ κλονεῖται καὶ ἀμφιβάλλει, χαριζόμενος θὰ ὀδηγήσω τὴν διψῶσαν διάνοιάν του εἰς ἄλλας πηγάς, ἐξ ὧν διαυγὲς ρέει τὸ νᾶμα καὶ ἀθόλωτον.

Ὅτι ὁ Ρωμανὸς εἶνε ὁ ἐφευρέτης καὶ πατὴρ τῶν Κοντακίων, οὐδεμίαν νομίζω περὶ τούτου ὑπάρχει ἀμφιβολία· μαρτυροῦσι τοῦτο τὰ σωζόμενα περὶ τοῦ Ρωμανοῦ μνημεῖα λέγοντα: «Καὶ ποιήσας καὶ τῶν λοιπῶν ἑορτῶν Κοντάκια, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἐπισήμων ἁγίων, ὡς

1. Ἰδ. *Echos d' Orient* ἔτος 25 No 127—128 (Ἰουλίου—Δεκεμβρίου τεύχος) 1922 καὶ εἰς τὰ ἐφεξῆς τεύχη.

εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων Κοντακίων ὑπὲρ τὰ χίλια, ἐν εἰρήνῃ ἐτελειώθη»¹. Καὶ ἐν ἄλλῳ ὑπομνήματι, ἀποκειμένῳ εἰς τοὺς κώδ. τῆς Ἑθνικῆς Βιβλ. Παρισίων 1580 φ. 86β, 33 *Suppl.* φ. 32α, 32 *Suppl.*, φ. 31α ἀναγινώσκομεν: «καὶ διαφόρους ἀγίους ὑμνήσας, ὡς εἶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ποιηθέντων ὑπ' αὐτοῦ Κοντακίων περὶ τὰ χίλια, ὧν τὰ πολλὰ ἐν τοῖς Κύρου ἰδιοχείρως ὑπ' αὐτοῦ τεθέντα ἀπόκεινται»... Καὶ ἐν ἄλλῳ συντομωτέρῳ ἐν τοῖς κώδ. τῆς αὐτῆς Βιβλ. 13 φ. 98β, 267 φ. 187 λέγεται: «Ὁς ἐκ Συρίας τῆς Μιασηνῶν πόλεως ἦν διάκονος τῆς ἐν Βηρυτιῶ Ἐκκλησίας. Καταλαβὼν δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως κατέμεινεν ἐν τοῖς Κύρου, ὅπου καὶ τὸ χάρισμα παρὰ τῆς Θεοτόκου ἔλαβε τόμον χάριτος ἐπιδούσης αὐτῷ· ὅθεν καὶ ὑπηγόρευσε Κοντάκια περὶ τὰ χίλια· οὗτος εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἐλάσας τελευτᾷ τὸν βίον καὶ θάπτεται ἐκεῖσε· διὸ καὶ ἡ σύναξις αὐτοῦ ἐν τοῖς Κύρου τελεῖται, ἐν ᾧ μετὰ πολλῶν παραδρομᾶς ἐνιαυτῶν τῇ Παναγίῳ Θεομήτορι μονή τις ἐνιδρύθη διασώζουσα μέχρι καὶ νῦν τὸ ὄνομα, **Κυριότισσα** μετακληθεῖσα»². Ἐφεξῆς μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ ὑμνογράφος τοῦ Ρωμανοῦ Ἀνατόλιος (οὐχὶ ὁ πατριάρχης) λέγων: «Πρώτη καλῶν ἀπαρχὴ ὠφθης σωτηρίας ἀφορμῇ, Ρωμανὲ πατὴρ ἡμῶν· ἀγγελικὴν γὰρ ὑμνωδίαν συστησάμενος θεοπροπῶς ἐπεδείξω τὴν πολιτείαν σου»³. Μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ πᾶσα πρὸς αὐτὸν ἁσματικὴ Ἀκαλουθία, ἥ τε γνωστὴ καὶ ἡ ἄγνωστος, ἐν ἣ ἅπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διαλαλεῖται καὶ κηρύττεται ὅτι «ὑμνησε

1. Ἰδ. Μηναιὸν Ὀκτωβρ. Α' Συναξάριον.

2. Ὁρθῶς πάνυ ὁ Schlumberger, Sigillographie σ. 39, ἀποδέχεται τὴν Κυριότισσαν ὡς αὐτὸν τοῦτον τὸν ναὸν τὸν ἐν τοῖς Κύρου κείμενον· ἀλλ' ἂν ἡ **Κυριότισσα** μετὰ πολλῶν παραδρομᾶς ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ρωμανοῦ, ὡς ἀνωτέρω λέγεται, ἐκτίσθη, ἀμφιβάλλω, διότι ἐν τοῖς Κύρου διαμένων ὁ Ρωμανὸς ἐθάμιζεν εἰς ναὸν τῆς Θεοτόκου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ἐν τινι Κοντακίῳ κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην οὕτω: «Δεσπότης χερσὶ νικτόμενος. Ίούδας ὡς κλέπτῃς κρυφῇ γλῶσσαν ἠκόνῃσε δολίαν ὁ παράνομος, Χριστὲ ὁ Θεός· ἀλλὰ τοιαύτης ἀπανθρωπίας λύτρωσαι τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Θεοτόκου ψάλλοντας ἴλεως ἴλεως ἴλεως γενοῦ ἡμῖν ὁ πάντων ἀνεχόμενος καὶ πάντας ἐκδεχόμενος, (Ἰδ. Pitra, Analecta Sacra, τόμ. Α' σ. 92). Μόνον ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρωμανοῦ ὑπάρχων εὐκήτριος οἶκος τῆς Θεοτόκου, μετὰ πολλῶν ἐτῶν περιόδους ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ μετετρέπη εἰς μονήν, δύναται νὰ ἔχη ἀπόλυτον ἀξίαν ἢ εἶδους τοῦ ἀνωτέρω ὑπομνήματος.

3. Ἰδ. Δοξαστ. τῶν Ἀποστίχων τῆς α' Νοεμβρίου· τοῦτο ὁ Λαυριωτικὸς κώδ. Γ 86 φ. 26α ἀναγράφει εἰς Ἀνατόλιον, ὁ δὲ Βατοπεδινὸς 1409 φ. 25β εἰς τὸν πατριάρχην Γερμανόν.

τὴν Παρθένον μέλεισθε τίς, ἐμελεσε πάντα ἁγίους καὶ τοὺς ἀγγέλους, ἔτερεψε τὴν ἐκκλησίαν ὧδαῖς πανσόφοις (κῶδ. **H 185** φ.171β Λαύρας). Καὶ μαρτυροῦσι τοῦτο τὰ περισωθέντα αὐτοῦ Κοντάκια μὲ τὰς ἀπαραιτήτους ἀκροστιχίδας: τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ἢ τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ἢ ὧδῆ ἢ ὁ ὕμνος ἢ ὁ ψαλμὸς καὶ τὰ ὅμοια.

Πρώτη λοιπὸν ἀπαρχὴ τῶν τοιούτων καλῶν, ὡς λέγει ὁ ὕμνογράφος ἐγκωμιαστής. ἀναμφισβητήτως εἶνε ὁ Ρωμανός. Τοῦτον ἐμμῆθησαν μετέπειτα καὶ πολλοὶ ἄλλοι ποιηταὶ καὶ ἀπετελέσθη σὺν τῷ χρόνῳ πλουσιωτάτη συλλογὴ Κοντακίων ἐξυμνούντων κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ρωμανοῦ τοὺς ἁγίους, ἰδίως ἐκείνους ὅσων τὰ πρῶτα τοῦ Ρωμανοῦ ἀπωλέσθησαν ἢ ἠγνοήθησαν, ἀλλὰ πάντα σχεδόν, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἐφηρμόζοντο ἐπὶ τῆς πρωτοτύπου· τοῦ Ρωμανοῦ μελωδίας καὶ ἐπὶ τῶν μέτρων αὐτῆς. Ἰδιόμελα ἢ αὐτόμελα Κοντάκια, ὅπως ταῦτα καλοῦνται, ἔχομεν ἔξω τοῦ κύκλου τοῦ Ρωμανοῦ τὸ εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον τοῦ μοναχοῦ Στεφάνου τοῦ Σαβαΐτου φέροντος ἀκροστιχίδα: «Στεφάνου τὸ ἔπος» (κῶδ. **Γ 28** φ. 29α Λαύρας. **1041** φ.40β Βατοπεδίου. **Γ 27** Λαύρας) τὸ γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν ἐντύπων: «τοῖς τῶν αἱμάτων σου ρεῖθροις Δημήτριε...». Καὶ τὸ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου αὐτόμελον τοῦ ποιητοῦ Κοσμᾶ ἁγιοπολίτου, τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ μοναχοῦ Κοσμᾶ»: τὴν ἐν πρεσβείας ἀκοίμητον Θεοτόκον... (Κῶδ. **Γ 28** φ. 98β καὶ **Γ 27** Λαύρας). Πάντα τὰ λοιπὰ αὐτόμελα Κοντάκια εἶνε ἔκγονα τῆς μούσης, τῆς ἀναστομωσάσης τῆς μελωδίας τὴν πηγὴν, τοῦ θεοπνεύστου Ρωμανοῦ.

Τούτου οὕτως ἔχοντος, ἡ πρώτη σκέψις τοῦ ἐρευνητοῦ εὐρεθέντος πρὸ αὐτομέλου ποιήματος στρέφεται φυσικῶς πρὸς τὸν Ρωμανόν, τὴν ἀπαρχὴν τῶν καλῶν μελισμάτων, τῆς μελωδίας τὴν λύραν, τὸν πρῶτον τέττιγα τὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ νέον μηνύσαντα ἔαρ, τὸν πάντων ὑπερκαίμενον, ὡς συνέβη καὶ εἰς τὸν ὕμνον τῆς Ἀκαθίστου. Τρόφιμοι τῶν μουσῶν ὑπῆρξαν πολλοὶ καὶ ἔχομεν ὑπεράφθονα τὰ ποιητικὰ αὐτῶν κατάλοιπα ἄλλὰ μελωδοὶ ἐλάχιστοι ἐπὶ τῶν δακτύλων μετρούμενοι, καὶ οὗτοι πολλῶ τοῦ Ρωμανοῦ μεταγενέστεροι. Ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ ὕμνος τῆς Ἀκαθίστου ἑορτῆς ἦτο γνωστὸς τῷ Ρωμανῷ, ποῖον θὰ εἶνε τὸ λογικὸν καὶ ἀκαταμάχητον συμπέρασμα; ὅτι ἢ αὐτός, ἢ ἄλλος τις αὐτοῦ ἀρχαιότερος ἄγνωστος ἐφιλοτέχνησε τὸν ὕμνον, ἀποκλειομένων πάντων τῶν λοιπῶν, τοὺς ὁποίους ἢ ἀκρισία καὶ ἢ ἄγνοια ἐκάλεσε πατέρας καὶ ποιητὰς τοῦ ὕμνου. Οὕτω τιθεμένου τοῦ ζητήματος, καὶ ἀποδεικνυομένου, περισφίγγομεν λογικῶς τὸ πολυθρόλλη-

τον πρόβλημα, καὶ περικλείομεν εἰς στενὸν κύκλον χρόνου τὸ καταδιωκόμενον θῆραμα.

Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι ὁ Ῥωμανὸς γνωρίζει τὸν ὕμνον τῆς Ἀκαθίστου καὶ θὰ τὸ ἴδωμεν εὐθύς. Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Δευτέρᾳ ἔχομεν εὐτυχῶς διπλᾶ Κοντάκια τοῦ Ῥωμανοῦ περισωθέντα ἀκέραια· τὸ ἓν φέρει ἀκροστιχίδα «εἰς τὸν Πάγκαλον Ἰωσήφ ὁ θρηῆνος» καὶ ἀρχεται: «Ὁ Ἰακώβ ᾠδύρετο τοῦ Ἰωσήφ τὴν στέρησιν» (τὸ γνωστὸν ἐκ τοῦ Τριωδίου) καὶ τὸ ἄλλο εἰς ἦχον πλ. δ' φέρον ἀκροστιχίδα «εἰς τὸν Ἰωσήφ Ῥωμανοῦ» πρὸς τὸ: **ἄγγελος πρωτοστάτης οὐρανόθεν ἐπέμφθη**: Ἰδοὺ αἱ ἀρχαὶ τῶν στροφῶν μετὰ τῆς ἀκροστιχίδος:

- α') Ἔχοντες βασιλέα οὐρανῶν βασιλείαν...
- β') Ἴνα μάθωμεν πάντες τὴν ὑπέρολαμπρον δόξαν...
- γ') Σῶμα μὲν ἐδουλώθη, τὸ δὲ φρόνημα εἶχεν...
- δ') Τῶν πραγμάτων τὴν τάξιν ἢ παράνομος προᾶξις...
- ε') Ὀλην τῆς Αἰγυπτίας τὴν καρδίαν συνεῖχεν...
- ς') Νυμφοστόλος μοιχείας ὁ διάβολος ἦλθεν...
- ζ') Ἰδεν ἄσεμνον ὄψιν ὁ σεμνὸς νεανίας...
- η') Ὡ μανίας ἐσχάτης γυναικὸς ἀκολάστου...
- θ') Σοῦ τοὺς τρόπους ὁρῶσα κοσμουμένους ἐν πᾶσι...
- ι') Ἡ γυνὴ μὲν τοιαῦτα, ἀλλ' οὐκ ἴσχυσεν ὄλωσ...
- ια') Φθειγγομένης τοιαῦτα τῆς μαινάδος ἐκείνης...
- ιβ') Ρήματα σωφροσύνης Ἰωσήφ ἀπεκρίθη...
- ιγ') Ὡς ἀκήκοε ταῦτα προσλαλοῦντος τοῦ νέου...
- ιδ') Μετὰ τούτους τοὺς λόγους Ἰωσήφ ἀντιλέγει...
- ιε') Ἄκουσον νεανία ἢ γυνὴ ἀπεκρίθη...
- ις') Νουθετῆσαι σπουδάζων τὴν ἀθλίαν ἐκείνην...
- ιζ') Ὅταν σοὶ δὲ πιστεύσω ὅτι πάντοθεν τοῖχοι...
- ιη') Ὑπὸ τούτων τῶν λόγων ἢ μαινὰς ἐκκαυθεῖσα...¹

Ὅτι τοῦτο εἶνε τοῦ Ῥωμανοῦ ποίημα οὐδεμία ἀμφιβολία, ἀφοῦ ἔχομεν ἀσφαλέςτατον τεκμήριον τὴν ἀκροστιχίδα «Ῥωμανοῦ». Ἄρα ἐγνωρίζεν οὗτος τὸ «ἄγγελος πρωτοστάτης» καὶ πρὸς τὸ μέλος καὶ τὸ μέτρον τοῦ ὕμνου προσήρμωσε καὶ τὸν ἀνωτέρω πρὸς τὸν Ἰωσήφ. Ἄλλ' ὅτι πρὸς ἐκεῖνον ἐφήρμωσε τοῦτον ἔπεται ἀρὰ γε ἐκ τούτου ὅτι ξένον ἐδανείσθη μέτρον ὁ ἀμέτροντα ἐξευρὼν μελωδήματα καὶ θαυμαστοὴν ποιικλίαν μέτρων, ἐν οἷς ἐφήηλασε τὸν ἀμέτρον πλοῦτον τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ χαρίσματος; Βεβαίως οὐχί· διότι οὔτε ἔχομεν παρό-

21) Τὸ εἰς τὸν ἀπόστολον Φίλιππον Κοντάκιον «ὁ μαθητὴς καὶ φίλος σου καὶ μιμητὴς τοῦ πάθους σου» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «Ρωμανοῦ».

22) Τὸ εἰς τὸ Σάββατον τῆς Τυροφάγου «ὡς εὐσεβείας κήρυκας καὶ ἀσεβείας φίμωτρα» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ψαλμός».

23) Τὸ εἰς τὴν μεγάλην Πέμπτην «ὁ Ἰακώβ ὠδύρευτο τοῦ Ἰωσήφ τὴν στέρησιν».

Ἔπειτα πρὸς τὸ αὐτόμελον Κοντάκιον τῶν Χριστουγέννων «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκει» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ὁ ὕμνος» ἐφαρμόζει πλῆθος ἄλλο πρὸς διαφόρους ἁγίους καὶ δὴ

24) Τὸ εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον «ἐν τοῖς Μύροις ἅγιε ἱερουργὸς ἀνεδείχθεις» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «Αἶνος καὶ ὁ ψαλμός Ρωμανοῦ».

25) Τὸ εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Προδρόμου «Ἡ πρὶν στείρα σήμερον Χριστοῦ τὸν Πρόδρομον τίκει» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «εἰς τὸν Πρόδρομον Ρωμανοῦ».

26) Τὸ εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ ἀσώτου «τῆς πατρώας δόξης σου ἀποσκιρτήσας ἀφρόνως» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «Δέησις καὶ ταύτη Ρωμανοῦ».

Ἀκόμη πρὸς τὸ αὐτόμελον Κοντάκιον τῆς Σταυροπροσκυνήσεως «Ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ σταυρῷ ἐκουσίως» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «Ὁ ὕμνος εἰς τὴν ὑψωσιν» μελωδεῖ καὶ πλέκει

27) Τὸ Κοντάκιον τῆς μεγάλης Τρίτης «Τὸν νυμφίον ἀδελφοὶ ἀγαπήσωμεν» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα: «Τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ὧδῃ» (τὸ Κοντάκιον τοῦτο παρέμεινεν ὡς κάθισμα εἰς τὰ ἔντυπα ἐπικρατήσαντος τοῦ ἐτέρου «Τὴν ὥραν ψυχὴν τοῦ τέλους ἐννοήσασα»).

Ἀκολούθως πρὸς τὸ αὐτόμελον Κοντάκιον τῆς Ἀναλήψεως «Τὴν ὑπερ ἡμῶν πληρώσας οἰκονομίαν» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «Τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ» μελωδεῖ καὶ μετρεῖ

28) Τὸ Κοντάκιον τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τεσσαράκοντα μαρτύρων «Πᾶσαν στρατιὰν τοῦ κόσμου καταλιπόντες» τὸ φέρον ἀκροστιχίδα: «Τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ» κτλ. κτλ.

Ὅταν λοιπὸν εἰς τὰς 28 ἀνωτέρω περιστάσεις, τὰς ὁποίας σκοπίμως παρέθεσα καὶ ἠρίθμησα, ὁ Ρωμανὸς δανεῖζεται τὸ μέλος καὶ τὴν μορφὴν τοῦ ποιήματος παρὰ τοῦ Ρωμανοῦ χωρὶς νὰ καταφεύγῃ εἰς ξένα μελωδήματα, τί τὸ κωλύον αὐτὸν διὰ τὸν πρὸς τὸν Ἰωσήφ Ὑμνον;

νὰ δανεισθῆ τὸ μέλος καὶ τὸ μέτρον καὶ νὰ ἐκτελέσῃ καὶ τοῦτον κατὰ τὸν τύπον τῆς Ἀκαθίστου τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ποιήματος, ὅπως καὶ ἔπραξε; Δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ σωζόμενα τοῦ Ρωμανοῦ, ἄτινα ἔχω εἰς χεῖράς μου, οὐδὲν ἐν αὐτόμελον Κοντάκιον ξένον. Πάντα τὰ πρωτότυπα φέρουσιν εἰς τὴν ἀκροστιχίδα τὸ ὄνομα τοῦ Ρωμανοῦ ἢ ὁσάκις εἶνε διπλᾶ ἢ τριπλᾶ, ἀκροστιχίδα, ἢ κατ' ἄβ ὡς εἶνε ὁ ὕμνος τῆς Ἀκαθίστου καὶ ὁ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, ἢ ἄλλο τι τῶν συνήθων τοῦ Ρωμανοῦ «Τοῦ ταπεινοῦ ἐν βίῳ», «τοῦ μόνου τάλα» καὶ τὰ παρόμοια. Ἀκριβῶς δὲ διότι τὸ «Ἄγγελος πρωτοστάτης» εἶνε πρωτόμελον καὶ αὐτόμελον, διὰ τοῦτο καὶ τὸ θέτει ὡς ὑπόδειξιν εἰς τὸν ἀνωτέρω τοῦ Ἰωσήφ ὕμνον ἵνα κατ' ἐκεῖνον ἐκτελεσθῆ.

Ἄλλ' ἔχομεν καὶ δεύτερον ὕμνον τοῦ Ρωμανοῦ ἐξυφανθέντα ἀπαράλλακτως κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὴν πλοκὴν τοῦ ὕμνου τῆς Ἀκαθίστου, τὸν εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν Κοντάκιον προσαρμόζεται πρὸς τὸ: «τῆ ὑπερμάχῳ», οἱ δὲ οἴκοι πρὸς τὸ: «Ἄγγελος πρωτοστάτης» καὶ κατ' ἄβ. Τὸ Κοντάκιον ἄρχεται οὕτω: «Τῆ ἀθανάτῳ καὶ σεπτῆ μεταστάσει σου». Καὶ οἱ οἴκοι, δέκα τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, (δώδεκα διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστόλων τῶν ὑμνολογούντων τὴν Θεοτόκον καὶ εἰς ἀπὸ μέρους τῶν πιστῶν) ἄρχονται οὕτω:

Οἴκοι πρὸς τὸ: Ἄγγελος πρωτοστάτης.

α) Ἄγγελοι οὐρανόθεν τὴν σὴν κύησιν πάλαι...

Βλέπων Πέτρος ἀγίαν τὴν τῶν πάντων δεσπότην...

Γλῶσσαν πνεύματι ἔχων κινουμένην ὁ Παῦλος...

Καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ στοιχείου Μ.

Ἰδ. *Pitra*, *Analecta Sacra*, τόμ. Α' σ. 263—272). Τόσην δὲ ὁμοιότητα ἔχει ὁ παρῶν ὕμνος πρὸς τὸν τῆς Ἀκαθίστου, ὥστε ὁ Πίτρα ἐπιγράφει καὶ τοῦτον εἰς τὸν Σέργιον, ὅπως καὶ τὸν ἄλλον, καὶ ὀνομάζει ἐσφαλμένως καὶ τοῦτον Ἀκάθιστον.

Ἄλλὰ τίνα δικαιώματα δύναται πλέον νὰ ἔχη ὁ Σέργιος ἐπὶ τοῦ ὕμνου τῆς Ἀκαθίστου, ἀφοῦ τὸ μέλος γνωρίζει ἤδη ὁ Ρωμανός, ὁ κατὰ ἓνα αἰῶνα τοῦ Σεργίου προγενέστερος;¹ Ἡ Ναζαρέτ δονεὶ Κόρινθον· τὰ ἐπὶ τῆς ἄμμου θεμέλια τρίζουν. Ἱερικῶ καὶ Σιλωὰμ καὶ τῆς Σαλήμ τὰ πλησίον ἀκούουσι τὸν ἐπερχομένον βόμβον τῶν ὀρητικῶν ρευμάτων ὑδάτων πολλῶν· καὶ εἰς τὴν φωνὴν αὐτῶν πίπτουσι τὰ σεσαθρωμένα καὶ ἀστήρικτα· συντρίβονται εἰς τὴν βοήν τῶν καταρρακτῶν τοῦ Ρωμα-

1. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀκμῆς τοῦ Ρωμανοῦ ἴδ. *Σωφρονίου Εὐστρατιάδου* Ρωμανός ὁ Μελαβδός καὶ ἡ Ἀκάθιστος, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1917 σ. 18.

νοῦ ὡς εὐθραστα ἀθύσματα παιδίων τὰ τῶν τρανολάλων κατασκευάσματα καὶ σβύνουσι, ὡς οἱ ἀφροὶ τῶν κυμάτων, ἐπὶ τοῦ ἀσαλεύτου βράχου προσκορούσαστες, οἱ ξένην πνευματικὴν γῆν ὑφαραπάσαντες, οἱ Σέρριοι καὶ οἱ Φώτιοι καὶ οἱ Γεώργιοι, Πεισιδῆς καὶ Σικελιώτης, καὶ παραμένει ἀσάλευτος καὶ ἀκλόνητος εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γῆν ὁ μέγας Ρωμανός· ὁ ὕμνος τῆς Ἀκαθίστου ἀνῆκει εἰς αὐτόν.

Ἐὰν ὑπάρξουν, καὶ μετὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα, ἐν τῷ μέλλοντι οἱ ἀμφιβάλλοντες καὶ ἀντιλέγοντες, ἐν ἀπομένει ν' ἀποδείξουν: νὰ παρουσιάσουν ποιητὴν γόνιμον εἰς μέλη πρωτότυπα, ὑψηπετέστερον καὶ ἀρχαιότερον τοῦ Ρωμανοῦ¹, νὰ ὀνομάσουν αὐτόν καὶ νὰ δεχθῶ, ὅτι ὁ Ρωμανός, ἡ πρώτη δαμυλῆς καὶ ὀρητικῆς πηγῆς, ἡ κατακλύζουσα διὰ τῆς βροντῆς τῶν ποιητικῶν αὐτῆς ρευμάτων τὴν οἰκουμένην, ἔδανείσθη ἀπὸ ἀπεξηραμένα ρυάκια ὕδωρ μοχθηρὸν διὰ νὰ ἀρδεύσῃ τὴν καλλίμορφον καὶ ἔνδρσον ποιητικὴν αὐτοῦ ἀρουραν· ἐνὸςφ. τοῦτο φυσικῶς ἀποβαίνει ἀδύνατον, διότι αὐτόν καὶ μόνον ἐπροίκισεν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἐξαιρετικοῦ τούτου χαρίσματος, ὀφείλουσιν, ἐὰν ἀγαπῶσι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ φῶς, νὰ εἴπωσι μετὰ τοῦ Ρωμανοῦ:

Ἐκ τῆς μᾶς ἀληθῶς πηγῆς τὰ διανγῆ ὕδατα, ἐκπορευόμενα καὶ ἐξαλλόμενα, ἐκ τούτου εἰς τοῦτο, ἀρρευστῶς ἀρρήτως, ζωογονοῦντα θεοποιοῦντα, οὐδέποτε ἐκλείποντα, ἐκάστοτε δὲ πηγάζοντα.

Ἄλλ' ὁ δσιωτάτος Ἰβηρίτης, ἀγνοῶν τοὺς ἐνταῦθα σεισμοὺς καὶ τὰ γινόμενα, ἀναζητεῖ τὸν ποιητὴν τοῦ ὕμνου εἰς τὰ τυπικὰ τοῦ ἁγίου Σάβα· εὗρισκει σημειώσιν τινα διαλαμβάνουσιν «Ἰστέον ὅτι κανόνες τῆς ἐορτῆς β' εἰσὶ τοῦ κυρ Θεοφάνους καὶ τοῦ Γεωργίου καὶ οἱ ἀμφοτέροι εἰς ἧχον δ' προηγεῖται δὲ ὁ τοῦ κυρ Θεοφάνους» (σελ. 17 σημ.), καὶ ἐλπίζει, μέγα στενάξας, ὅτι «ἴσως ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης ἐξαχθῆ τι περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου ὅταν εὗρωμεν ἀμφοτέρους τοὺς Κανόνας» (εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν.) Ἀπὸ τὰς ἀκάνθας ἐλπίζει νὰ τρυγήσῃ σταφυλὴν καὶ ἀπὸ τὴν βάτον σῦκα. Θὰ τὸν βοηθήσω καὶ εἰς τοῦτο διὰ νὰ παύσῃ ἐλπίζων ἐκεῖ ὅπου οὐκ ἔστι σωτηρίας ἐλπίς.

Ὁ τοῦ Θεοφάνους Κανὼν εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, ὁ καταζητούμενος ὑπὸ τοῦ δσιωτάτου Γέροντος Ἰωακείμ, εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ Κανὼν, ὁ ἐν τοῖς ἐντύποις Μηναίοις κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ

1. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐξ Οἰκονόμων Κωνσταντίνου ὅτι ποιητὴς τοῦ ὕμνου δύναται νὰ ᾗ ὁ Ἀπολλινάριος, εἶνε ἐντελῶς γελοία καὶ ἀκριτος καὶ ἀναξία πάσης προσοχῆς.

ψαλλόμενος, ὁ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου μοναχοῦ φερόμενος καὶ ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ (σ. 16) ἀνατυπούμενος «Ἄδέτω σοι Δέσποινα κινῶν τὴν λύραν τοῦ πνεύματος» καὶ δὴ ἀπὸ τῆς α' μόνον ᾠδῆς μέχρι τῆς ζ' ἐνθα λήγει ἡ ἀλφαβητος ἡ δε η' καὶ θ' ᾠδαί. «Ἄκουε Κόρη», ἀλφαβητικῶς καὶ αὗται συντεταγμέναι, ἀνήκουσιν εἰς τὸν μοναχὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκητὸν καθὰ μαρτυροῦσιν οἱ ἐξῆς κώδικες : ὁ 13 φ. 286α τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Παρισίων, ὁ 341 φ. 158α τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης, ὁ 1573 φ. 115β τῆς αὐτῆς Βιβλ., ὁ 255 φ. 276β τῆς αὐτῆς Βιβλ., ὁ 1563 φ. 100α τῆς αὐτῆς Βιβλ. (ὅστις τὴν η' καὶ θ' ᾠδὴν ἀποδίδει τῷ Κοσμᾷ), οἱ τῆς Λαύρας 932 καὶ I 70 ἀμφοτέρου ὀλόκληρον τὸν Κανόνα εἰς Θεοφάνην), δύο δὲ μόνον κώδ. ὁ 396 φ. 192α τῶν Παρισίων καὶ ὁ Σαβαΐτικὸς 54 φ. 43 (ἴδ. Ἄθ. Π. Κεραμέως Ἱεροσολ. Βιβλ. II σ. 99) ἀναγράφουσι τοῦτον εἰς τὸν μοναχὸν Ἰωάννην. Ὡστε ὁ ὑπὸ τοῦ τυπικοῦ ὑποδεικνυόμενος Κανὼν τοῦ Θεοφάνους εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ ἐν τοῖς ἐντύποις φερόμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ μοναχοῦ Ἰωάννου, ὁ δὲ τοῦ Γεωργίου, τὸν ὁποῖον τὸ αὐτὸ τυπικὸν καθορίζει, εἶνε ὁ προσῆρτος τῶν ἐντύπων, ἐσφαλμένως τῷ Γεωργίῳ ἀποδιδόμενος διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι οἱ τοῦ Γεωργίου Κανόνες πάντοτε ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως ἔχουσιν ἀκροστιχίδα ἐν τοῖς Θεοτοκίαις «Γεωργίου» ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς τὸν ἐν λόγῳ Κανόνα, ἐπομένως ἀνήκει καὶ οὗτος εἰς ἄλλον καὶ δὴ εἰς τὸν Θεοφάνην. Ἄλλ' ὁ Θεοφάνης ἔχει καὶ ἄλλον Κανόνα εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν εἰς ἦχον πλ. β' ὡς ἐν ἠπειρῷ πεζεύσας, κατὰ ἀβ. καὶ τοῦτον καὶ διαλογικῶς συντεταγμένον ὅπως καὶ ὁ ἔντυπος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν.

«Ἄρχων τῶν ἄνω ταγμάτων φωτοειδῆς
πρὸς Παρθένον σήμερον
ἀπεστάλη Μαριάμ
χαῖρε νύμφη ἄμωμε βοῶν
μετὰ σοῦ ὁ πλαστοουργὸς
καὶ πάντων Κύριος.

Ἡ Θεοτόκος

Βούλομαι γινῶναι τὸν ξένον σου ἀσπασμόν. κ. ἐ. (κῶδ. 13 φ. 285β Ἐθνικῆς Βιβλ. Παρισίων, Δ 37 φ. 58β Λαύρας, Δ 34 φ. 59α Λαύρας, Ω 147 φ. 52α Λαύρας, 1104 Βατοπεδίου) ¹.

1. Εἰς τοῦτον τὸν Βατοπεδινὸν Κώδικα εἶρε μὲν ὁ ὁσιώτατος Ἰωακείμ τὴν διάφορον γραφὴν τοῦ Κοντακίου «ἀναγράφω σοι τῇ πόλει σου Θεοτόκε».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἔχει Κανόνα εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν εἰς ἦχον πλ. δ'· Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· κατὰ αβ· καὶ τοῦτον πεποιημένον οὕτως :

Ἄγγελος πρωτοστάτης
 ἦκει οὐρανόθεν σοι φθεγγόμενος
 καὶ βοῶν χαῖρε κόρη
 μετὰ σοῦ Παναγία ὁ Κύριος.
 Ἡ Θεοτόκος
 Βλέμματι ἀκηράτῳ
 τούτῳ ἢ Παρθένος ἀτενίσασα
 τίς ἢ ξένη σου θέα
 καὶ ὁ λόγος ἐβόησεν ἄνθρωπε ;

(κῶδ. 341 σ. 169 Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Παρισίων).

Ἄλλὰ καὶ ὁ ὕμνογράφος Ἰωσήφ ἔχει Κανόνα εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν εἰς ἦχον δ'. Τριστάτας κραταιούς, φέροντα ἀκροστιχίδα «Εὐαγγελίζου κόσμος εἰς σωτηρίαν Ἰωσήφ».

Ἐξ ὕψους Γαβριὴλ
 ἐπιστάς ἐν τῇ πόλει
 Ναζαρετ πρὸς Μαριάμ
 ἐκόμισεν αὐτῇ
 τῆς χαρᾶς εὐαγγέλια
 χαῖρε κεχαριτωμένη
 ἐκβοῶν ἐμφανέστατα
 μετὰ σοῦ ὁ φιλόανθρωπος Κύριος.

(Κῶδ. Δ 25 φ. 81β Λαύρας).

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω παρατεθέντας Κανόνας οἱ ποιηταὶ τούτων ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον μὲ τὸ θέμα των, τὴν ἐξύμνησιν τῆς Θεοτόκου, ὅπως καὶ ὁ Ρωμανὸς εἰς τὸν ὕμνον τῆς Θεοτόκου· πῶς ἢ φαντασία τοῦ συγγραφέως τοῦ «Ἀκαθίστου ὕμνου» ἐστήριξεν ἐλπίδας σοβαρὰς εἰς τοιοῦτου εἶδους μνημεῖα, μοὶ εἶνε ἀκατανόητον· εἶνε δὲ πικρὸν ὅτι χάνει καὶ τὴν τελευταίαν ἀπατηλὴν ἐλπίδα τῆς διασώσεως αὐτοῦ ἐπὶ σαθρᾶς τοῦ Τυπικοῦ σανίδος.

Ὡς καὶ ἄλλοτε ἐγγράφη 1, ὁ κατὰ τὴν Ἀκάθιστον ἐορτὴν ψαλλόμενος ὕμνος ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἧς ἦν τὸ Κονδέν εἶδε δὲ ὁλόκληρον Κανόνα τοῦ Θεοφάνους, ἐν φ, ὡς ἤλπιζε, θὰ ἀνεκάλυπτε τὸν καταξητούμενον τοῦ ὕμνου ποιητὴν.

1. Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ ἡ Ἀκάθιστος, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1917 σ. 20.

πάμιον· καὶ ὅπως πάντα τὰ Κοντάκια ἐξυμνοῦσι τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ θαύματα τῶν ἁγίων, οὕτω καὶ τὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐγκωμιάζει τὴν Θεοτόκον. Εἰς τοῦτο οὐδαμῶς ἀντιλέγει ὁ ὁσιώτατος φίλος μου· ἀλλ' ἐξανίσταται καὶ σκανδαλίζεται διὰ τὴν «πολεμοχαρῆ» μορφήν τοῦ Κοντακίου πῶς, εἰς ὑπόθεσιν χαροποιάν, ἐν ἣ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον ἀντηχεῖ τὸ «χαῖρε», ὑπεισηλθε πολεμικὸν ἐμβατήριον, παιὰν νικηφόρος ἐξυμνῶν στρατηγὸν ὑπέρμαχον λυτρωσαμένην τῶν δεινῶν τὴν πόλιν τῆς. Καὶ λέγει· «Ἐὰν τὸ σκάνδαλον τῶν δύο ἑορτῶν εἶναι τὸ κοινὸν αὐτῶν Κοντάκιον, τὸ σκάνδαλον τοῦ Κοντακίου εἶναι ἢ πόλις τῆς Θεοτόκου» (σ. 14). Θὰ προσπαθῆσω νὰ ἄρω ἐκ τοῦ μέσου τὸ σκάνδαλον.

Ὁ Ρωμανὸς εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐποίησε διπλᾶ Κοντάκια εἰς τὴν αὐτὴν ἀπολήγοντα *Ἵπακοήν*, ὡς τότε ἔλεγον, ἢ ἐφύμνιον, ὡς ἀργότερον ὠνομάσθη, εἰς τό : χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε . Καὶ τὰ δύο εἶνε γνωστότατα· τὸ ἀρχικὸν εἶνε :

Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς λαβὼν ἐν γνώσει
 ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ἰωσήφ σπουδῇ ἐπέστη
 ὁ ἀσώματος λέγων τῇ ἀπειρογάμῳ
 ὁ κλίνας τῇ καταβάσει τοὺς οὐρανοὺς
 χωρεῖται ἀναλλοιώτως ὅλος ἐν σοὶ
 ὄν καὶ βλέπων ἐν μήτρᾳ σου
 λαβόντα δούλου μορφήν
 ἐξίσταμαι κραυγάζειν σοὶ
 χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε.

Γαλήνιον, ἤρεμον, σύμφωνον πρὸς τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τοῦ ὕμνου, καταλήγον ὡς καὶ οἱ Οἴκοι, ἐν ᾧ οὔτε στρατηγοί, οὔτε δεινά, οὔτε ἀπολύτρωσις.

Τὸ δὲ δεύτερον, τὸ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ρωμανοῦ ποιηθὲν διὰ λόγους οὐς ἀμέσως κατωτέρω θὰ εἴπω, εἶνε τό : Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ.

Ὅτι διπλᾶ καὶ τριπλᾶ Κοντάκια ἐποίησεν ὁ Ρωμανὸς εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἑορτὴν, διάφορα τὴν μετρικὴν μορφήν καὶ τὸ μέλος, τὴν αὐτὴν ὅμως ἀποσώζοντα ἐπαρθὸν ἢ τὸ ἀπὸ ἐφύμνιον, τοῦτο βεβαιούμεθα ἐκ τῶν περισωθέντων αὐτοῦ Κοντακίων. Οὕτω : α) εἰς τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας ἔχομεν κοντάκια δύο κοινούς ἔχοντας τοὺς Οἴκους μὲ ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ὁ ψαλμὸς οὗτος»· τὸ πρῶτον (τὸ γνωστὸν) «χειρόγραφον εἰκόνα μὴ σεβασθέντες»· τὸ δεύτερον (ἄγνωστον) «οἱ

τρεις παίδες τῆ Τριτάτῃ δουλεύοντες» (ἴδ. *Pitra*, *Analecta Saera*, τ. Α' σ. 186) ¹.

β) Εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς τὸ φέρον ἀκροστιχίδα Κοντάκιον «τοῦτο Ρωμανοῦ τὸ ἔπος» φέρεται κατὰ τρεῖς μορφάς· ἡ α' μορφή· «χορὸς ἀγγελικὸς ἐκπλητέσθω τὸ θαῦμα»· ἡ β' «ὁ μήτραν παρθενικὴν ἀγιασας τῷ τόκῳ σου»· καὶ ἡ γ' «ὁ σάρκα δι' ἡμᾶς ἐκ Παρθένου φορέσας» (ἴδ. *Pitra*, ἔνθ. ἄνωτ. σ. 28).

γ) Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ἔχομεν τρία ὡσαύτως Κοντάκια ἄγνωστα· τὸ αὐτὸν «Ἄφ' οὗ μετέστης τῶν ἐκ γῆς πλέον ἐπέστης τοῖς ἐν γῆ»· τὸ βον «ὡς πολυτίμητον θησαύρισμα ζωῆς καὶ μετὰ Κοίμησιν ἐν ζῶσι σὺ ἀγνή»· τὸ γον «Τίμιος ἐναντίον σου γέγονεν ὁ θάνατος τῆς ἀσπύρωσ τεκούσης σε» (*Pitra*, ἔνθ. ἄνωτ. σ. 516).

δ) Εἰς τὴν ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου οἱ φέροντες ἀκροστιχίδα οἴκοι «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ» διέσωσαν δύο Κοντάκια, αὐτὸν «Ἡ τοῦ Προδρόμου ἐνδοξος ἀποτομή» (τὸ γνωστὸν)· βον (τὸ ἄγνωστον) «Πρέπει σοι Πρόδρομε ἔπαινος ἄξιος» (*Pitra*, ἔνθ. ἄνωτ. σ. 178).

ε) Τῷ Σαββάτῳ τῆς Ἀπόκρεω οἱ φέροντες ἀκροστιχίδα οἴκοι «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ψαλμὸς» διπλᾶ τὰ Κοντάκια ἔχουσι· τὸ αὐτὸν «ὡς εὐσεβείας κήρυκας καὶ ἀσεβείας φίμωτρα»· τὸ βον «Οἱ ἐκ τοῦ βίου σήμερον» (κῶδ. 1041 φ. 212β Βατοπεδίου· Γ27 φ. 78α Λαύρας).

ς) Τὸ κατὰ τὴν Μεσσηνιακὴν Κοντάκιον τὸ φέρον ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ» διεσώθη τριπλοῦν, τὸ αὐτὸν (τὸ γνωστὸν) «οὐκέτι φλογίνη ρομφαία φυλάττει τὴν πύλην τῆς Ἐδέμ»· τὸ βον (ἄγνωστον) «ὡς ἀληθῶς λύτρον ἀντὶ πολλῶν»· τὸ γον (ἄγνωστον) «Τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια συγχαίρουσι δικαίως τῷ Ἀδάμ» (ἴδ. *Pitra*, ἔνθ. ἄνωτ. σ. 53).

ζ) Οἱ κατὰ τὴν μεγάλην Δευτέραν οἴκοι οἱ φέροντες ἀκροστιχίδα «εἰς τὸν Ἰωσήφ Ρωμανοῦ» διέσωσαν διπλᾶ τὰ Κοντάκια· τὸ αὐτὸν (ἄγνωστον) «οἱ τὸ στάδιον τῶν νηστειῶν πανσόφως διανύσαντες»· τὸ βον (ἄγνωστον) «τοὺς τὸ πάθος σου πεφθακότας καὶ τὴν ἔγερσιν» (*Pitra*, ἔνθ. ἄνωτ. σ. 67).

η) Οἱ κατὰ τὴν μεγάλην Τετάρτην οἴκοι οἱ φέροντες ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ» ἔχουσι διπλᾶ τὰ Κοντάκια· τὸ αὐτὸν (ἄγνωστον)

1. Παραπέμπω εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ *Pitra* καὶ οὐχὶ εἰς τὰ χειρόγραφα μου πρὸς εὐκολίαν· ὅταν δὲ λέγω Κοντάκιον ἄγνωστον ἐννοῶ τὸ μὴ ἐν ἐκκλησιαστικῇ χρήσει περιελθόν.

«ὁ πόρνην καλέσας θυγατέρα Χριστέ· τὸ βον (ἄγνωστον) «Κατέχουσα ἐν κατανύξει ἡ πόρνη τὰ ἴχνη σου». (*Pitra*, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 85).

θ) Οἱ εἰς τὴν μεγάλην Πέμπτην οἴκοι οἱ ἔχοντες ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ποίημα» διπλᾶ περιέσωσαν τὰ Κοντάκια· τὸ αὐτὸν «Πάτερ ἐπουράνιε φιλόστοργε φιλάνθρωπε» (ἄγνωστον), τὸ βον «Δεσπότην χερσὶ πόδας νιπτόμενος Ἰούδας» (ἄγνωστον) (ἴδ. *Pitra*, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 92).

ι) Ἐκ τῶν εἰς τὴν μεγάλην Πέμπτην τριῶν ἀκεραίων ὕμνων τοῦ Ρωμανοῦ, ὁ εἰς ἔχει διπλᾶ τὰ Κοντάκια· τὸ αὐτὸν «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θείς» (ἄγνωστον)· τὸ βον «τῶν φοβερῶν κυμάτων» (ἄγνωστον) (*Pitra*, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 107).

ια) Οἱ εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα οἴκοι οἱ φέροντες ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ψαλμὸς» δύο φέρουσι Κοντάκια· τὸ αὐτὸν (τὸ γνωστὸν) «Εἰ καὶ ἐν τάφῳ κατῆλθες ἀθάνατε»· τὸ βον (ἄγνωστον) «Καταλαβοῦσαι γυναῖκες τὸ μνημᾶ σου» (*Pitra*, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 124).

ιβ') Οἱ εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ Οἴκοι οἱ φέροντες ἀκροστιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ» διπλᾶ ἔχουσι τὰ Κοντάκια· τὸ αὐτὸν (τὸ γνωστὸν) «Τῆ φιλοπράγματι δεξιᾷ τὴν ζωοπάροχόν σου πλευράν»· τὸ βον (τὸ ἄγνωστον) «Ὁ τοῦ Θωμᾶ δισταγμὸς πίστις ἀναμφίβολος» (*Pitra*, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 140).

ιγ') Οἱ εἰς τὴν Ἀνάληψιν οἴκοι, ὧν ἡ ἀκροστιχὶς «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ» διπλᾶ φέρουσι τὰ Κοντάκια· τὸ αὐτὸν (τὸ γνωστὸν) «Τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πληρώσας οἰκονομίαν»· τὸ βον (ἄγνωστον) «Ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν ἀγίασας τοὺς μαθητάς» (*Pitra*, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 148).

ιδ') Οἱ εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας οἴκοι οἱ φέροντες ἀκροστιχίδα «Ὁ αἶνος Ρωμανοῦ» διπλᾶ ἔχουσι τὰ Κοντάκια, τὸ αὐτὸν (τὸ γνωστὸν) «Ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύσεως τῷ φυτουργῷ τῆς κτίσεως», τὸ βον (ἄγνωστον) «Ὡς ἐλεήμων ὑπάρχων Χριστέ ὁ Θεὸς» (*Pitra*, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 165).

Ὅπως λοιπὸν εἰς τοὺς ἄνωθεν ὕμνους διπλᾶ καὶ τριπλᾶ προσήρτησε Κοντάκια ὁ Ρωμανός, οὕτω καὶ εἰς τὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ διπλᾶ ἐφιλοπόνησεν· ἀμφοτέρωθεν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ψάλλωνται διὰ τὸ διαφέρον τοῦ μέλους καὶ ἐπεκράτησε τὸ ἓν, καὶ δὴ τὸ δευτέρον «Τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ», καθότι τοῦτο διὰ πανήγυριν, καθ' ἣν εὐχαρισταὶ ἀνεπέμποντο εἰς τὴν Θεοτόκον ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως, ἦτο προσφορώτερον καὶ παρέμεινεν ἀσάλευτον εἰσπηδήσαν ἐκ τῆς Ἀκαθίστου ἑορτῆς καὶ εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, παραμερισθέντος τοῦ πρώτου καὶ «Θεολογία» Τόμος Ζ'

διὰ τὴν ἑορτὴν καταλληλοτέρου «τὸ προσταχθὲν μυστικῶς». Ἔχοντες ὅθεν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀσφαλῶς εἰς χεῖρας ὡς Κοντάκιον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἐν ᾧ οὔτε στρατηγοί, οὔτε νικητήρια ἀκούονται, ἀλλ' ἡ φωνὴ τοῦ Γαβριὴλ εὐαγγελίζομένη ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ἰωσήφ τὰ προσταχθέντα μυστικῶς, ἀσκανδαλίστως θὰ δεχθῶμεν ὅσα, ὡς φρονῶ, ἀφορμὴν ἔδωκαν τῷ Ρωμανῷ νὰ γράψῃ καὶ δεύτερον Κοντάκιον εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τὸ «τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ», τὰ ὁποῖα καὶ μεταφέρω ἐνταῦθα ἐκ τῆς ἄλλης μελέτης μου: Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ρωμανοῦ, ἦτοι κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, οὐδεμίαν ὑπέστη ἡ πόλις ἑξωτερικὴν ἔφοδον, οὐδὲ πολιορκίαν δεινὴν γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱστορίας· ἔχομεν ὁμῶς ἐσωτερικὸν γεγονὸς σοβαρώτατον, τὸ ὁποῖον ἐν μιᾷ στιγμῇ ἠπέιλησε νὰ μεταβάλῃ τὴν μὲν πόλιν εἰς ἔλεεινὰ ἔρειπια, ν' ἀνατρέψῃ δὲ τὴν βασιλείαν καὶ ἐπισωρεύσῃ συμφορὰς ἀνεπανορθώτους, τὴν λεγομένην **στάσιν τοῦ νίκαια**. Ὁ ἱστορικὸς Θεοφάνης περιέσσωσε ἡμῖν τὰ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην στάσιν, καθ' ἣν ἡ πρωτεύουσα παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας, τῶν ἀνταρτῶν λεηλατούντων καὶ σφαζόντων τοὺς ἀντιφρονουῦντας· ἐπὶ ὀλόκληρον ἑβδομάδα ἡ πόλις ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῶν φρικωδεστέρων βανδαλισμῶν· ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἀνίκανος νὰ περιστείλῃ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν ἤτοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ τῆς Βασιλευούσης, ἀλλ' ὑπερίσχυσε ἡ γνώμη τῆς Θεοδώρας προτιμησάσης τὸν βασιλικὸν θάνατον τῆς ἀδόξου φυγῆς· πεισθεὶς δὲ οὕτω νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ πόλει ὁ βασιλεὺς συνήθροισε τοὺς εἰς αὐτὸν πιστοὺς ἀπομείναντας συγκλητικοὺς καὶ στρατιώτας καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἐν αὐτῷ τῷ Ἰπποδρόμῳ πολλὰς μὲν αὐτῶν χιλιάδας ἐφόνευσεν, ἄλλους δὲ ἐξώρισε περιστείλας οὕτω καὶ καταπνίξας τὴν στάσιν. Εὐσεβῆς δὲ ὢν δὲν ἐδίστασεν αὐτὸς τε καὶ ὁ λαὸς ν' ἀποδώσῃ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου τῆς ὑπερμάχου καὶ φρουροῦ. Ὁ δὲ Ρωμανὸς ὁ ἐπιζήσας ταύτας τὰς δραματικὰς σκηνὰς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βαθυτάτης συγκινήσεως τῆς ἀνεπίστου σωτηρίας τῆς πόλεως τῇ μεσιτείᾳ τῆς Θεοτόκου ἀπαθανάτιζει τὸ θαῦμα καὶ ἀπὸ μέρους τῆς σκληρῶς δοκιμασθείσης πόλεως ἐπὶ τῇ ἀπαλλαγῇ τῶν δεινῶν πλέκει τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὴν ὑπερμαχὸν καὶ τὰ **νικητήρια** διὰ τὴν στάσιν τοῦ **νίκαια**. Si non e vero e bene trovato· ἢ, ὅπως γράφει ὁ πατὴρ Emereau, ἡ ὑπόθεσις εἶνε εὐφρευστάτη.

Διὰ πάντα τὰ ἄνωτέρω καὶ δι' ὅσα κατωτέρω θὰ εἴπω, ἡ προσπάθεια τοῦ Γέροντος Ἰωακείμ νὰ εὕρῃ παρεφθαρμένας γραφὰς τοῦ Κοντακίου πρὸς ὑποστήριξιν ἀστηρίκτου γνώμης εἶνε καὶ τολμηρὰ καὶ πα-

ράδοξος καὶ ἐπιβλαβής. Ζητεῖ καὶ ἐπιμένει νὰ μεταστρέψωμεν τὴν ὁρ-
~~θὴν τοῦ Κονταζίου γραφὴν «ἀναγράφω σοὶ ἡ πόλις σου Θεοτόκε»~~
 εἰς τὴν «ἀναγράφω σοὶ τῇ πόλει σου Θεοτόκε» (κατὰ τὸν Βατοπεδι-
 νὸν κώδ. 1104) ἢ εἰς τὴν «ἀναγράφω σοὶ ὁ δούλος σου Θεοτόκε» (κα-
 τὰ τοὺς Ἰβηρικικοὺς κώδ. 907, 916, 928), διότι δὲν πιστεύει ὅτι ἡ
 πόλις ἦν τῆς Θεοτόκου κληρονομία, καὶ προτείνει νὰ νοηθῇ ὑπὸ τὴν
 τὴν λέξιν πόλις ἢ Θεοτόκος! διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀλλαχοῦ καλεῖται «πό-
 λις ἔμψυχος» καὶ «πόλις τοῦ παμβασιλέως», ἐρμηνεύων οὕτω: «ἀνα-
 γράφω σοί, τῇ πόλει σου, δηλαδὴ τῷ σώματι σου, τῇ νηδύϊ σου, ἧτις
 καὶ παλάτιον εὐρύχωρον τοῦ πάντων βασιλέως καλεῖται»!! Στένα-
 ξον ἡ γῆ.

Τὰ στεναγμῶν πολλῶν ταῦτα ἄξια μοὶ ὑπέμνησαν ἐπεισόδιον κω-
 μικτραγικὸν λαβὸν χώραν ἐν ἀγίῳ Ὄρει. Μοναχὸς τις. Ἰβηρίτης καὶ
 αὐτός, ἀπελαθεὶς τῆς μονῆς του διὰ πράξεις ἀντιπειθαρχικάς, καὶ κατὰ
 σύμπτωσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Γέροντος Ἰωακείμ, ἀφοῦ παντὶ σθένει
 προσεπάθησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μονὴν ἐξαντλήσας ὅλα τὰ μέσα καὶ
 μὴ ἐπιτυχὸν προσῆλθεν εἰς ἐμὲ καὶ εἶπε: Γέροντα, μετεχειρίσθην ὅλα
 τὰ χριστιανικά μέσα νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν μονὴν μου καὶ δέν με ἐπέ-
 τρεψαν ἤλθαι νὰ με συμβουλευσῆτε τί νὰ κάμω· ἐγὼ ὑποφέρων δέν
 δύναμαι νὰ περιπλανῶμαι ἀπὸ μονῆς εἰς μονήν. Ἀφοῦ ἤκουσεν ὅσα
 τῷ εἶπον μοὶ λέγει: ἐπειδὴ ἐγὼ δέν ἔχω ὑπομονήν, εἶναι δὲ ἀπόλυτος
 ἀνάγκη νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν μετάνοιάν μου, θὰ κάμω τοῦτο: θὰ πάρω
 μιὰ μαχαίρα, θὰ μῶ στὸ μοναστήρι καὶ ὅτι πῆ ἡ Πορταίτισσα ¹.

Καὶ ὁ ὀσιώτατος Ἰωακείμ, μὴ κατορθώσας δι' ὅλων τῶν χριστια-
 νικῶν μέσων νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον, με τὴν κριτικὴν
 μάχαιραν ἀγωνίζεται νὰ ἀνοίξῃ κεκλεισμένους δρόμους διὰ νὰ ἀναστα-
 τώσῃ ὀλόκληρον ἁρμονικὸν σύστημα ἐπὶ ἱστορικῶν νόμων ἐδραζόμενον
 καὶ διαταράξῃ κόσμον ἰδεῶν σταθερὸν καὶ καλόν. Εἰς τὴν γαλήνην τῆς
 Ναζαρέτ, εἰς τὴν ἡρεμον σκηνήν τοῦ Ἰωσήφ, ὅπου ἤχος παναρμόνιος
 ἀγγελικῶν χειλέων εὐαγγελίζεται χαρᾶς μόνον εὐαγγέλια καὶ σεμνότης
 παρθενικῆ κάτω νεύουσα ψιθυρίζει περιδεῆς πρὸς τὸν ἄγγελον: ἰδοὺ
 ἡ δούλη Κυρίου γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμά σου, φαντάζεται δραματι-
 κάς σκηνάς (σελ. 16), ὑποβάλλει εἰς κάθαρσιν τὰ καθαρὰ καὶ ἐπινοεῖ

1. Ἡ Πορταίτισσα τῶν Ἰβήρων εἶναι ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Θεο-
 τόκου, εὑρεθεῖσα παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς ἐν λόγῳ μονῆς, κατὰ τὰ Ἰβηρι-
 κικὰ πάτρια, καὶ τοποθετηθεῖσα πλησίον τῆς πύλης τῆς μονῆς ὡς φύλαξ καὶ
 φρουρός, ὅπου καὶ σήμερον ἀπόκειται ἐν ἰδίῳ παρεκκλησίῳ.

ράδοξος καὶ ἐπιβλαβής. Ζητεῖ καὶ ἐπιμένει νὰ μεταστρεφωμέν τὴν θεοθήν τοῦ Κοντακίου γραφὴν «ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου Θεοτόκε» εἰς τὴν «ἀναγράφω σοι τῇ πόλει σου Θεοτόκε» (κατὰ τὸν Βατοπεδι-νὸν κώδ. 1104) ἢ εἰς τὴν «ἀναγράφω σοι ὁ δούλος σου Θεοτόκε» (κατὰ τοὺς Ἰβηρικικοὺς κώδ. 907, 916, 928), διότι δὲν πιστεύει ὅτι ἡ πόλις ἦν τῆς Θεοτόκου κληρονομία, καὶ προτείνει νὰ νοηθῇ ὑπὸ τὴν τὴν λέξιν πόλις ἢ Θεοτόκος! διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀλλαχοῦ καλεῖται «πόλις ἔμψυχος» καὶ «πόλις τοῦ παμβασιλέως», ἐξημενεύων οὕτω: «ἀναγράφω σοί, τῇ πόλει σου, δηλαδὴ τῷ σώματι σου, τῇ νηδύϊ σου, ἧτις καὶ παλάτιον εὐρύχωρον τοῦ πάντων βασιλέως καλεῖται»!! Στέναξον ἡ γῆ.

Τὰ στεναγμῶν πολλῶν ταῦτα ἄξια μοὶ ὑπέμνησαν ἐπεισόδιον κομικοτραγικὸν λαβὸν χώραν ἐν ἀγίῳ Ὁρει. Μοναχός τις. Ἰβηρίτης καὶ αὐτός, ἀπελαθεὶς τῆς μονῆς του διὰ πράξεις ἀντιπειθαρχικάς, καὶ κατὰ σύμπτωσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Γέροντος Ἰωακείμ, ἀφοῦ παντὶ σθένει προσεπάθησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μονὴν ἔξαντλήσας ὅλα τὰ μέσα καὶ μὴ ἐπιτυχὸν προσῆλθεν εἰς ἐμὲ καὶ εἶπε: Γέροντα, μετεχειρίσθην ὅλα τὰ χριστιανικά μέσα νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν μονὴν μου καὶ δὲν με ἐπέτρεψαν ἤλθα νὰ με συμβουλευσῆτε τί νὰ κάμω ἐγὼ ὑποφέρων δὲν δύναμαι νὰ περιπλανῶμαι ἀπὸ μονῆς εἰς μονήν. Ἀφοῦ ἤκουσεν ὅσα τῷ εἶπον μοὶ λέγει: ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν ἔχω ὑπομονήν, εἶναι δὲ ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν μετάνοιάν μου, θὰ κάμω τοῦτο: θὰ πάρω μιὰ μαχαίρα, θὰ μῶ στὸ μοναστήρι καὶ ὅτι πῆ ἡ Πορταίτιστα ¹.

Καὶ ὁ οὐιώτατος Ἰωακείμ, μὴ κατορθώσας δι' ὄλων τῶν χριστιανικῶν μέσων νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον, μὲ τὴν κριτικὴν μάχαιραν ἀγωνίζεται νὰ ἀνοίξῃ κεκλεισμένους δρόμους διὰ νὰ ἀναστατώσῃ ὀλόκληρον ἀρμονικὸν σύστημα ἐπὶ ἱστορικῶν νόμων ἐδραζόμενον καὶ διαταράξῃ κόσμον ἰδεῶν σταθερὸν καὶ καλόν. Εἰς τὴν γαλήνην τῆς Ναζαρέτ, εἰς τὴν ἡρεμον σκηνὴν τοῦ Ἰωσήφ, ὅπου ἦχος παναρμόνιος ἀγγελικῶν χειλέων εὐαγγελίζεται χαρᾶς μόνον εὐαγγέλια καὶ σεμνότης παρθενικὴ κάτω νεύουσα ψιθυρίζει περιδεῆς πρὸς τὸν ἄγγελον: ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμά σου, φαντάζεται δραματικᾶς σκηναῖς (σελ. 16), ὑποβάλλει εἰς κάθαρσιν τὰ καθαρὰ καὶ ἐπινοεῖ

1. Ἡ Πορταίτιστα τῶν Ἰβήρων εἶναι ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, εὐρεθεῖσα παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς ἐν λόγῳ μονῆς, κατὰ τὰ Ἰβηρικὰ πάτρια, καὶ τοποθετηθεῖσα πλησίον τῆς πύλης τῆς μονῆς ὡς φύλαξ καὶ φρουρός, ὅπου καὶ σήμερον ὀπόκειται ἐν ἰδίῳ παρεκκλησίῳ.

δραματικὰς λύσεις, ἐκεῖ ὅπου ὁ οὐρανὸς συναδελφοῦται τῇ γῆ καὶ τὰ διεισπύτια συνάπτονται καὶ χορεύουσι τὰ πάντα, τοποθετεῖται καὶ βεβῶτα πρόσωπα τοῦ φανταζομένου δράματος, τὸν Θεὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα!! κατασφάττει τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ τὰ παρουσιάσῃ καὶ αἵματα καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν λύσιν, πάντοτε μὲ τὴν κριτικὴν μάχαιραν εἰς χεῖρας (χωρὶς τὰ λάβη ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ δράμα ἔχει καὶ δέσιν, ἤγουν καὶ δέσιμον) φθάνει καὶ εἰς τὴν Πορταΐτισσαν, τὴν φύλακα καὶ φρουρὸν καὶ προστάτιν τῆς πόλεως, στερεῖ αὐτὴν τῶν ἀπ' αἰῶνων δικαιωμάτων, τῆς καὶ τοποθετεῖ· φύλακα τὸν υἱὸν τῆς διὰ τὸν λόγον «ὅτι ὁ ἱστορικὸς Γίββων δὲν παραδέχεται ὅτι ἡ Κων]πολις ἦν ἀνατεθειμένη εἰς τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου, ἀλλ' οὔτε πιθανὸν φαίνεται τοῦτο»! (σελ. 9).

Ἄλλὰ τίνα βαρῦτητα καὶ ποῖον κῦρος δύναται νὰ ἔχη ἡ γνώμη ἕξεν ἱστορικοῦ, ἕξω τῆς Ἐκκλησίας ἱσταμένου, ὅταν ἡ μεγαλόστομος μοῦσα τῶν ἱερῶν ποιητῶν καὶ θεοπνεύστων ὑμνογράφων τῆς Ἐκκλησίας μας, ὑψηλῇ τῇ φωνῇ, ἐνὶ στόματι, μιᾷ ὁμολογίᾳ ἐν ἐκκλησίᾳ πληθούσῃ πεπαρησιασμένως τὰ θεῖα ψάλλει δικαιώματα τῆς Θεοτόκου ἐπὶ τῆς πόλεως διὰ μυριῶν σαλπύγγων τοῦτο βοᾶσα, ὅτι αὐτὴ ἡ φρουρός, αὐτὴ ἡ φύλαξ, αὐτὴ ἡ προστάτις καὶ πρόμαχος, αὐτὴ τὸ ὀχύρωμα, αὐτὴ τὸ περιχαράκωμα, αὐτὴ ἡ ἀπειριδόνητος ἱερὰ ἄγκυρα, αὐτὴ ἡ στρατηγὸς ἡ ὑπέρμαχος τῆς πόλεως;

«Καὶ ὁ πρωτόκλητος Ἄνδρέας, βοᾷ Ἰωσήφ ὁ Βρυένιος, ἡ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν, καὶ ὁ πρῶτος ἐν βασιλευσὶ χριστιανὸς Κωνσταντῖνος ὁ μέγας καὶ κίττωρ τῆς πόλεως, καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι βασιλεῖς, οἱ τε πατέρες ἡμῶν τῶν ἐν τέλει καὶ οἱ πάπποι καὶ πρόπαπποι μέχρι τῶν ἐλθόντων ἀπὸ τῆς Ρώμης, πρὸς δὲ οἱ τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόροι πατέρες οἱ λειτουργήσαντες ἅμα καὶ ἀφιερῶσαντες τὴν πόλιν ταύτην τῇ Θεοτόκῳ, ἅπαντες οὗτοι παρίστανται τῷ θρόνῳ τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς ὑψίστοις καὶ ἰκετεύουσιν ὥστε ταύτην ἀνάλωτον μεῖναι μέχρι τῆς κρίσεως».

Ἡ ὅλη ἁσματολογία τῆς Ἐκκλησίας, ἥ τε γνωστὴ καὶ ἡ ἄγνωστος, ἕνα δέχεται καὶ στέργει καὶ ἐξυμνεῖ ὡς κληρονόμον καὶ φύλακα τῆς πόλεως, τὴν Θεοτόκον, καὶ πρὸς αὐτὴν ὑψωσε τὰς χεῖρας καὶ τὰ ὄμματα ἀνὰ τοὺς αἰῶνας κατὰ πᾶσαν ἐχθρικὴν προσβολὴν προσγενομένην ἕξωθεν.

1. Ἐν τῷ εὐχαριστηρίῳ αὐτοῦ λόγῳ τῷ ἐκφωνηθέντι ἐν τῇ μονῇ τῶν Ὀδηγῶν μετὰ τὴν ἐκ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας τῆς ἱερᾶς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου ἐπάνοδον.

~~«Ὁ οὐρανίαις στραταῖς περιτειγίσας κυκλόθεν Ἐλισσαῖον τὸν προφήτην σου πάσαι νοσεῖαι παρεμβολῆ δυνάμεων αὐλων, Χριστέ,~~
τῆς σῆς μητρὸς τὴν πόλιν τείχισον ταῖς ἰκεσίαις σου» βοᾷ ὁ Εὐχαΐτων Ἰωάννης (Ἰδ. κώδικα τῆς Μονῆς Βλατέων 52 φ. 283α φδ. γ' τοῦ εἰς τὴν Θεοτόκον Κανόνος τροπ. ε'). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «Ὡς οὐρανὸς ἔμψυχος Θεογεννήτρια... ζῶσον τὸν βασιλέα δυναστείαν ἐξ οὐρανοῦ καὶ συνάσπισον τούτῳ *τῆς σῆς πόλεως* ὑπερασπίζοντι» (ἐνθ' ἄνωτ. φδ. δ' τοῦ αὐτοῦ Κανόνος, τροπ. γ'). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «διὸ ἐξ ἀνεπιστῶν ἐλπίς ἀπηλπισμένων *ὡς πολλάκις καὶ πάλιν στρατήγησον*» (ἐνθ' ἄνωτ. φδ. δ' τροπ. δ') Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «Οὐρανίαν ἀδύτων τὴν ὑπερνεφῆ καὶ αἰθέριον ἀντυγα πρὸς βραχὺ λιπούσα πρὸς ἡμᾶς ἐπιδήμησον, Δέσποινα, καὶ τῇ ἀηττήτῳ καὶ παναλκεί σου δυναστείᾳ τοὺς ἐχθροὺς *τοῦ λαοῦ σου* κατάβαλε» (ἐνθ' ἄνωτ. φδ. ε' τροπ. α'). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός Εὐχαΐτων· «Κυκλώσαντες ψαλμικῶς ἐκύκλωσαν ὥσει μέλισσαι κηρίῳ, Παρθένε, πολλῶν ἐθνῶν ἀρχηγοὶ *τὴν σὴν πόλιν* οἷς εἰσελθεῖν *εἰς τὴν κληρονομίαν σου* μιᾶναι τε τοὺς σοὺς ναοὺς ἁγίους μὴ δώης, πανάμωμε» (ἐνθ' ἄνωτ. φδ. ζ' τροπ. ε'). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «*Ἡ σὴ πόλις* βοᾷ σοι, ἐὰν μὴ φυλάξης πόλιν, ὡς ψάλλει Δαυὶδ, εἰς μάτην ὁ φυλάσσων ἠγρύπνησε» (ἐνθ' ἄνωτ. φδ. ζ' τροπ. γ'). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «ὑπερήφανον γένος διακένω φρουράγματι βρενθυόμενον φυσώμενον ἀνοίᾳ γαυρούμενον ἰσχυί καθ' ἡμῶν ἐπεστράτευσεν, *ἡμεῖ δέ σε στρατηγὸν* ἔχομεν, Θεοτόκε» (ἐνθ' ἄνωτ. φδ. ζ' τροπ. δ'). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «Ὡς ἀσπίδα καὶ θώρακα καὶ θυρεὸν ἀσφαλῆ περιβεβλημένη τὴν σὴν ἐλπίδα καὶ ἀντίληψιν ἄτρωτος, Δέσποινα, καὶ ἀχείρωτος *ἡ σὴ πόλις* διαμένοι· μᾶλλον δὲ σκυλεύσοι καὶ κατατροπώσοιτο τοὺς ὑπεναντίους» (ἐνθ' ἄνωτ. φδ. η' τροπ. β'). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «Ἀπὸ πάσης ἀλώσεως ἀπαγωγῆς προνομῆς ἐθνικῆς ἐφόδου καταδρομῆς τε ἀλλοφύλου στρατοῦ ρῦσαι *τὴν πόλιν σου, πόλις ἔμψυχε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος τὴν ἐγκραυωμένην τῷ ὀνόματί σου καὶ ἐναβρυνομένην*» (ἐνθ' ἄνωτ. φδ. η' τροπ. ε'). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «Ἄλλόφυλοι πολλοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ σοῦ διαθήκην διέθεντο· εἶπον καὶ γὰρ *τὴν κληρονομίαν σου κατασχεῖν* καὶ τὸ ἁγιαστήριον σοῦ κληρονομησαί, μήτερ Θεοῦ, διὸ τὴν σὴν μερίδα μὴ δὸς πρὸς πολεμίους κἂν ἡμεῖς ἄξιοι παιδεύσεως» (ἐνθ' ἄνωτ. φδ. θ' τροπ. γ'). Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «Υπέραγνε παρθένε μήτερ Θεοῦ ὃν ἐκτίσω λαὸν περιούσιον καὶ ἐκλεκτὸν ἔθνος καὶ μερίδα ἀγαπητὴν κληρονομίας σχοίνισμα ὄρος ἁγιασματος ἱερὸν *καὶ κατοικητή-*»

ρίου ἐξαιρετόν σου πόλιν ἕως αἰῶνος τήρει ἄτρωτον» (ἐνθ' ἄνωτ. ᾧδ θ' τελευταῖον τροπάριον).

Ὁ ἐν τῷ Θεοτοκαρίῳ τοῦ Νικοδήμου (σ. 127) φερόμενος Κανών, ὁ φέρων ἀκροστιχίδα «ἡ βασιλις τὰ σῶσρά σοι τῇ Παρθένῳ», ὁ ἐν ἀγίῳ Ὅρει κατὰ τὴν Ἀκαθίστον ἑορτὴν ψαλλόμενος ἦτο ἀρκετὸς νὰ φωτίση καὶ πείσῃ τοὺς ἐκ πείσματος ἀμφιβάλλοντας καὶ εἰς τὴν πλάνην ἐμμένοντας, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ γραπτὰ μνημεῖα καὶ ἔντυπα οἱ ἀντιλέγοντες θεωροῦσιν ἀνεπαρκῆ, θὰ καταφύγωμεν κατ' ἀνάγκην καὶ εἰς τὴν ἐξερεύνησιν ὄλων τῶν ἀγνώστων ἐν χειρογράφοις ἀποκειμένων μνημείων, καὶ δὴ ἐκείνων ὅσα εἰδικῶς περὶ τὴν Ἀκαθίστον πανήγυριν περιστρέφονται.

Εἰς τὴν ἑορτὴν ἣτις ἐπεκλήθη Ἀκαθίστος, διότι ὀρθοὶ ἠκροῶντο τὴν ἅπασαν αὐτῆς Ἀκολουθίαν οἱ πιστοί, ἐποιήθησαν ἱκανοὶ κανόνες ψαλλόμενοι εἰς μονάς τινας, καὶ ἰδίως εἰς ἐκείνας τῶν ὁποίων οἱ τούτων ποιηταὶ ἦσαν τρόφιμοι. Καὶ ἐκ τῶν πολλῶν εἰς τὴν ἑορτὴν Κανόνων ὑπερίσχυσε καὶ ἐπεκράτησεν εἰς καὶ μόνος, ὁ διὰ τὴν ἑορτὴν εἰδικῶς ποιηθεὶς κατὰ προσταγὴν τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, ὁπότε ἡ Ἀκολουθία τῆς Ἀκαθίστου πανηγύρεως προσέλαβε τὴν μέχρι τοῦ νῦν σωζομένην μορφήν, ὁ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου. Πλανῶνται δὲ οἱ θέλοντες Ἰωσήφ τὸν Στουδίτην ποιητὴν τοῦ Κανόνος· τοὺς συνωνύμους τούτους ποιητὰς χωρίζει ἀπόστασις ποιητικῆς ἀξίας τόση, ὅση χωρίζει τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὴν γῆν. Ἰωσήφ ὁ Στουδίτης, ὁ καὶ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, κυλίσται κατὰ γῆς, ξηρός, βαρὺς, ἄμουςος, ἀναμοχλεύων τῆς ψυχῆς μόνον τὰ πάθη μὲ τὴν στυγνὴν γραφίδα τὴν εἰς τὰ βάραθρα τῆς ἁμαρτίας ἐμβαπτομένην· ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ τῆς μονῆς τῶν Στουδίων κελλίᾳ βλέπει τὰ πάντα μαῦρα καὶ κατατρίβεται ἔξαντλούμενος εἰς φαντασίας δαιμονικὰς, ὅτι εἰς χεῖρας περιπίπτει ληστῶν καὶ ὀδύρεται διαρκῶς, ὅτι ἐσυλήθη τὸν πλοῦτον καὶ μαστίζεται τῆς ἁμαρτίας ταῖς μάστιξιν, ὅτι οἱ πονηροὶ λογισμοὶ τοῦ ἐξέδυσαν αὐτὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ κείμενον πτόμα χαλεπὸν καὶ ἀξιοθρήνητον καὶ ἐπλήρωσε τὸ Τριῶδιον μὲ τόσους θρήνους καὶ στεναγμούς διὰ φανταστικὰ ἁμαρτήματα, ὥστε σφίγγεται ἡ ψυχὴ τοῦ πιστοῦ ἀπὸ τὰ ἀτελειώτα μοιρολόγια τῆς στουδιτικῆς ποιήσεως· εἶνε ὁ πεζογράφος τῶν πονηρῶν διαλογισμῶν καὶ ἐνθυμήσεων· δὲν εἶναι ποιητῆς. Ἐὰν ἤκουεν ὁ Ρωμανὸς τοὺς πνιγηροὺς ὀδυρμούς τοῦ Στουδίτου, θὰ τῷ ἔλεγεν: ἐγείρεσθε οἱ νωθροί, μὴ πάντοτε προπετεῖς· πετάσατε ἄνω εἰς

τὰ ὕψη τὸ ὄμμα, τὰ τῆς γῆς ἐπὶ τῆς γῆς καταλιπόντες, τὰ τῆς τέφρας τῷ χοῦ παραχωροῦντες.

Ἐνῷ ὁ ὑμνογράφος Ἰωσήφ, ὡ μούσα καὶ λόγοι καὶ Ἀθήνη, οἷα τοῖς ἔρασταῖς δωρεῖσθε! Εἶνε ὁ φωτεινὸς καὶ φαειρὸς ἥλιος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ στερεώματος, ὁ πληρῶν γαλήνης καὶ εὐφροσύνης τὰς ψυχάς, ὁ ἀποδιώκων τὸ σκότος ἀπὸ τὰς ὀμιχλώδεις καρδίας, ὁ κινῶν ψυχικὴν ἀγαλλίασιν καὶ ὡς λαμπρὸς φωτισμὸν πυρσεύουσα φωτίζων τὸν δρόμον ἡμῶν πρὸς τὸν οὐρανόν· γαληνωσα θάλασσα χαρᾶς, ἀντανακλῶσα τὰ κάλλη αὐτῆς εἰς τὴν ψυχὴν μας τὰ ἁρμονικὰ καὶ ἥσυχα, χελιδὼν λιγυρά, ἀηδῶν μελιχρὰ καὶ ἠδύλαλος, χαριτόπνους αὐλός, τῶν ἁσμάτων τηγῆ, ποταμὸς χαρίτων ἔμπλεως· εἶνε ποιητής.

Ἐὰν ὁ Στουδίτης Ἰωσήφ ἐπεχειρεῖ νὰ γράψῃ ὕμνον εἰς τὴν Θεοτόκον διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ὀρδῶν, θὰ ἤρχιζεν οὕτω γοερῶς: ὅτι εἰς βάθη κακίας ἀπέροισμα καὶ λογισμοῖς ἐναντίοις χειμάζομαι δαίμοσι πειθόμενος, ἠδοναῖς δουλούμενος, βοήθησόν μοι, Δέσποινα.

Ἐνῷ ὁ Ἰωσήφ ἢ Σικελικὴ ἀηδῶν; «Ρόδον τὸ ἀμάραντον χαιρε ἡ μόνη ἀνθήσασα· τὸ μῆλον τὸ εὔοισμον χαιρε ἡ τέξασα». Ἄλλως τε δὲ καὶ πάντες οἱ κώδικες, παλαιοὶ τε καὶ νέοι, εἰς τὸν ὑμνογράφον Ἰωσήφ ἀναγράφουσι τὸν ἐν λόγῳ Κανόνα, τὸν κατ' ἐξοχὴν ὑμνογράφον, τὸν ἐξυμνήσαντα πάντας τοὺς ἀγίους, ὡς μαρτυροῦσι πάντες οἱ περιωθέντες αὐτοῦ κανόνες, γνωστοὶ καὶ ἀγνωστοὶ, περὶ τοὺς 400 ἀριθμούμενοι, πλὴν τῶν ἄλλων αὐτοῦ ὕμνων, Στιχηρῶν, Καθισμάτων, Κοντακίων καὶ λοιπῶν, δι' ὧν τὴν Ἐκκλησίαν ἐφαιδρυνε καὶ ἐκόσμησεν.

Ἐκτὸς λοιπὸν τοῦ ἀνωτέρω Κανόνος τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ καθιερωθέντος ἐπισήμως εἰς τὴν Ἀκάθιστον ἡμέραν, ἐποιήθησαν καὶ ἄλλοι τινὲς εἰδικῶς περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας ἀσχολούμενοι, ἀλλὰ μὴ τυχόντες γενικῆς χρήσεως, ψαλλόμενοι μόνον εἰς μονὰς τινάς, ὡς ὁ τοῦ Νικολάου Κατασκεπηνοῦ, ὅστις κατέκτησε τὰς ἀγιορειτικὰς μονὰς ἔνθα καὶ ἐψάλλετο, ὅπως καὶ μέχοι σήμερον ψάλλονται οἱ ὀκτᾶχοι Κανόνες εἰς τὴν Θεοτόκον Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῆς Πορταϊτίσης χωρὶς ἢ χρῆσις τούτων νὰ γενικευθῇ ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, καὶ ὅπως καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν ἀγίῳ Ὅρει ἄλλαι ψάλλονται ἀκολουθίαι καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἀπὸ τὰς γνωστὰς ἐν τοῖς ἐντύποις ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις.

Καὶ ἔχομεν ἐκτὸς τοῦ Κανόνος τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Κατασκεπηνοῦ Νικολάου καὶ τρίτον Κανόνα εἰς τὴν Ἀκάθιστον εορτῇ, τὸν τοῦ μονα-

χοῦ Ἰωαννικίου, φέροντα ἀκροστιχίδα: «Πλέκω τὸν ὕμνον μητροπαρθένω κόρη Ἰωαννίκιος» καὶ ἀρχόμενον οὕτω: «Πολλάκις τὴν πόλιν σου καὶ τὸν λαὸν τὸν φιλόχριστον καὶ ἀνακτας ἔσωσας σκέπη τῇ σῇ κραταιᾷ, ἔθνη βάρβαρα θανάτῳ παραδοῦσα λυττήσαντά, Δέσποινα, κατὰ τῆς ποιμνης σου» (κῶδ. Καθολικοῦ Λαύρας). Ἀλλὰ καὶ οὗτος, καίτοι περὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς πολιορκίας καὶ ἀπολυτρώσεως τῆς πόλεως στρέφεται, οὐδαμῶς ἐγενικεύθη, ἀλλ' ἔμεινεν εἰς χρῆσιν μονῆς τινος, ἐν ἣ εἶδε καὶ τὸ φῶς.

Ἔχομεν ἀκόμη καὶ τέταρτον Κανόνα εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν ἀγνώστου ποιητοῦ σωζόμενον ἐν τῷ Λαυριωτικῷ Κώδικι Γ11 φ. 80β καὶ ἀρχόμενον οὕτως: «Ὁ ἐν πολέμοις κραταῖος Θεὸς ἡμῶν καὶ ἐν βουλήν δυνατὸς ὁ ἐν ἰσχυῖ μέγας καὶ ἀνεξιχνίαστος» . . . (τὸ αὐτὸ τροπάριον ἀφιεροῦται εἰς τὸν Χριστόν, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὴν Θεοτόκον).

Ἔχομεν καὶ πέμπτον Κανόνα ἀνώνυμον καὶ τοῦτον ἐν τῷ αὐτῷ Λαυριωτικῷ κώδ. φ. 161 ἀρχόμενον οὕτω: «Ἀπασα τάξις καὶ ἡλικία πιστῶν τῇ μητρὶ βοήσωμεν τοῦ παντάνακτος Θεοῦ τὸν λαόν σου ρῦσαι συμφορῶν καὶ τὴν νίκην κατ' ἐχθρῶν δίδου τῇ πόλει σου».

Ἔχομεν καὶ ἕκτον κανόνα τοῦ ὑμνογράφου καὶ τοῦτον Ἰωσήφ (ἐν τῷ αὐτῷ Λαυριωτικῷ κώδ. φ. 80β), ἀλλὰ τοῦτον εἰς τὸν Χριστόν καὶ οὕτως ἀρχόμενον: «Τὰ ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα καὶ καθ' ἡμῶν ἀναιδῶς τῶν σῶν ἀρχειῶν δούλων Ἰησοῦ ὁ Θεὸς δπλαζόμενα τῇ κραταιᾷ δυνάμει σου ἐξαφανίσαι παρακλήθητι».

Ἀφοῦ τόσους ἔχομεν Κανόνας εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἑορτὴν, ἐν ἣ ὁ ὕμνος μόνον τοῦ Ρωμανοῦ ἀπῆται χρονικὸν διάστημα Κύριος οἶδε πόσον, ψαλλόμενος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀργῶς καὶ μετὰ μέλους, πόσοι ἐκ τούτων ἔπρεπε νὰ ψάλλωνται; Προεκρίθη μόνος ὁ εἷς, ὁ τοῦ ὑμνογράφου Ἰωσήφ, ὅστις καὶ σήμερον ὑπὸ τῆς ὄλης Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἑορτὴν ψάλλεται!

Ἄλλ' ἴδωμεν νῦν τί οἱ ποιηταὶ τῶν ἀνωτέρω κανόνων περὶ τῆς Θεοτόκου καὶ τῆς πόλεως αὐτῆς διαλαλοῦσιν εἰς τὰ αὐτῶν ἕσματα. Ὁ Ἰωαννίκιος λέγει: «**Καλλίστην σε πρόμαχον ἢ βασιλὶς πασῶν πόλεων ἠντύχησε**· σώξεις γὰρ ἐκ περιστάσεως καὶ κακώσεως καὶ νόσων καὶ κινδύνων ἐχθρῶν κακονοίας τε καὶ ἐπιθέσεως» (ῶδ. α' τροπ. δ'). καὶ πάλιν «ὑψώθη ἡ δόξα σου, Παρθένε, ἠφάνισας γὰρ ὡσεὶ κηρὸν τὰ βάρβαρα τεχνάσματα προσκείμενα τοῖς τείχεσι **σῆς Βυζαντίδος πόλεως** ἐπαπειλοῦντα τὴν πόρθησιν» (ῶδ. γ' τροπ. δ'). καὶ πάλιν ὁ αὐτός: «Ὀπλιτῶν τε καὶ ναυμάχων πολυάριθμον στράτευμα ὁ Σκυ-

θῶν ἐξάρχων ἀθεὸς χαγάνος ἐπήγαγε **κατὰ λαοῦ σου καὶ κληρῶν καὶ σχοινίσματος**, ἀλλ' εἰς μάτην λύκος χανῶν ἐξελέληγχεται» (ᾠδ. δ' τροπ. β'). Καὶ πάλιν «παλάμη τῆ θεία σου κυβερνωμένη, Δέσποινα, πόλις ἢ φιλόχριστος τὰ θράση τῶν ἐναντίων ἐχθρῶν συνθλάττουσα σήμερον ἰσιῶ σοι ἑορτὴν **πάννυχον Ἀκάθιστον** τὰ σά θανμάσια μέλπουσα» (ᾠδ. ε' τροπ. δ') καὶ πάλιν ὁ αὐτός «Εὐφραίνου πόλις καὶ χόρευε **ἔχουσα τὴν παρθένον ἀσφάλειαν καὶ ἀκαθαίρετον πύργον καὶ τεῖχος ἀπόρθητον** καὶ βασιλέων κράτος καὶ δόξης στέφανον» (ᾠδ. ζ' τροπ. δ) καὶ πάλιν ὁ αὐτός «Ἴδε τοῦ πιστοῦ λαοῦ σου ἐγκάρδιον πόθον, πανάμωμε, Ἴδε τὴν ἀνόθευτον εὐγνωμοσύνην καὶ **τὴν Ἀκάθιστον δοξολογίαν** ἄχραντε καὶ τὴν πεποιθήσιν». (ᾠδ. θ' τροπ. α') καὶ πάλιν «Ἰλαθι καὶ νῦν, φυλάγαθε Δέσποινα, **τῆ κληρουχία σου** καὶ τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα φρούρει καὶ καθυπόταξον τούτου ποσὶ πολέμα ἔθνη καὶ βάθρα· **σὲ γὰρ μόνην σύμμαχον ἀπρόσμαχον ἐν ταῖς μάχαις αἰεὶ ἐπιστάμεθα**» (ᾠδ. θ' τροπ. γ').

Ὁ δὲ τοῦ τετάρτου Κανόνος ἀνώνυμος ποιητὴς ψάλλει: «ἐχθροῖς παρατάχθημι τοῖς πολεμοῦσιν ἡμᾶς· δεινῶς κατεπέβησαν **τὴν κληρουχίαν τὴν σὴν**, πανάχραντε δέσποινα, ὄλεσον αὐτοχείρως τῶν βαρβάρων τὰ θράση, γνώτωσαν τὴν ἰσχύν σου φιλοπόλεμα ἔθνη· τῷ νεύματί σου τούτους πάντας ἀνάλυσον» (κάθισμα μετὰ τὴν γ' ᾠδὴν) Καὶ πάλιν ὁ αὐτός «Δυνάμει σου ἀητητήω, Παρθένε, τὴν τιμῶσάν σε καὶ σέβουσιν πόλιν τῆς τῶν ἐχθρῶν προσδοκίας καὶ βλάβης καὶ τῆς αὐτῶν δυσμενείας ἐξάρπασον· **τὴν σὴν γὰρ ἔχει βοηθὸν προστασίαν ἐν πᾶσι καὶ στήριγμα**». (ᾠδ. ζ' τροπ. γ').

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τοῦ πέμπτου κανόνος ἄγνωστος «Ὁρᾶς παρθένε χάγανον ἄλλον ἐχθρὸν δεινῶς ἐπικείμενον **τῷ κλήρῳ τῷδε τῷ σῷ** ὡς προτοῦ τὸν φύσαντα αὐτόν, τοῦτόν τε καὶ τοὺς αὐτοῦ ἄρδην ἀφάνισον» (ᾠδ. α' τροπ. β') καὶ πάλιν, «τὰ κύματα τῶν δεινῶν κατακλύσειν ἀπειλεῖ τὸ σκάφος, **οὗ τοὺς οἰακας Θεομητορ κατέχεις τῆ σῆ χειρὶ**» ταῦτ' οὖν καταστόρεσον καὶ γαλήνην χορήγει ταῖς πρεσβείαις σου».

Καὶ ὁ Θηκαρᾶς Ἰωάννης, ὁ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τὸν ξενικὸν στεναῶζων καὶ ἀποκλαίων τὴν πικρᾷ δουλείᾳ κρατουμένην πόλιν, ἔνδακρυς εἰς τινα Κανόνα αὐτοῦ πρὸς τὴν Θεοτόκον λέγει: «Τὴν πόλιν σου, Δέσποτα, **ἦν ἐδωρήσω, φιλάνθρωπε, ὡς δῶρον πολῦτιμον τῆ σῆ πανάγνῳ μητρὶ**, νῦν διάσωσον καὶ ρῦσαι τῶν κινδύνων καὶ πάσης κακώσεως ταῖς μητρικαῖς σου λιταῖς» (κῶδ. I 39 φ. 123β Λαύρας ᾠδ. α' τροπ. δ').

Ἡ γλῶσσα τῶν ποιητῶν τούτων εἶνε σαφεστάτη καὶ οὐδεμίαν ἐπιδέχεται παρερμηνεῖαν. Εἰς τὴν Θεοτόκον, τὴν Κυρίαν καὶ Προστάτιδα καὶ φύλακα τῆς πόλεως, ἀπευθύνεται ὁ ὕμνος τῶν καὶ ταύτην ἱκετεύουσι νὰ τηρήσῃ ἀπρόσβλητον ἐκ τῶν ἐχθρικῶν ἐφοδῶν καὶ πολιορκιῶν. Ἄν ὁ Γίββων, ὡς λέγει ὁ ὄσ. Ἰωακείμ (σελ. 9), ἀποδέχεται προστάτην τῆς Πόλεως τὸν Χριστὸν καὶ οὐχὶ τὴν Θεοτόκον διὰ τὸ ὅτι ὁ μέγας Κωνσταντῖνος «οὐδένα ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου ἐπευφήμησεν, ἀλλὰ τὸν μὲν τῆ τοῦ Θεοῦ Δυνάμει, τὸν δὲ τῆ τοῦ Θεοῦ Σοφία, τὸν δὲ τῆ θείᾳ Εἰρήνῃ», τοῦτο δὲν εἶνε ἀπόδειξις ὅτι εἰς τὸν Χριστὸν ἀφιέρωσε τὴν πόλιν. Ἐθνικὸς βασιλεὺς, ὡς ἦν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ἦτο ἐπόμενον νὰ στρέψῃ τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς πρωτίστως εἰς τὴν Δύναμιν καὶ τὴν Σοφίαν Ἐκεῖνου, δι' οὗ ἤρε τὰ τρόπαια, καὶ νὰ τιμήσῃ διὰ ναῶν πρῶτον Ἐκεῖνον, ἀφοῦ ἄλλως τὰ κατὰ τὴν Θεοτόκον τότε ἦσαν ἀκαθόριστα καὶ οὐδεὶς ἢ ἐλάχιστος περὶ αὐτῆς λόγος ἐγένετο· ἀλλ' ὅτε διὰ τοῦ Νεστορίου ἀργότερον προσεβλήθη τὸ κῦρος αὐτῆς, τότε ἤνοιξαν τῆς εὐσεβείας οἱ καταρράκται καὶ μυριόστομοι σάλπιγγες ἐκήρυξαν τὴν Μαρίαν Θεοτόκον, καὶ τῶν οὐρανῶν πλατυτέραν, τοῦ γένους ἡμῶν κοινὴν βοήθειαν καὶ τῆς πόλεως πρόμαχον. Ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Ρωμανοῦ (ε' καὶ ς' αἰῶν) τὰ τῆς Θεοτόκου ἦσαν τελείως καθωρισμένα καὶ ἡ πόλις ἀνῆκεν αὐτῇ ὡς κληρονομίας σχοίνισμα, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν ὑμνογράφων, διὰ τοῦτο δ' ἠδύνατο ἀσκανδαλίστως καὶ ἀπαρερμηνεύτως ἢ Ἐκκλησία νὰ ψάλλῃ ὅσα ἐν τῷ ὕμνῳ τῆς Ἀκαθίστου ψάλλει καὶ ὅσα μεγάλη τῇ φωνῇ ἀλλαχοῦ μελωδεῖ:

Ὑπὸ τοῦ πάντων Ποιητοῦ
καὶ πλάστου καὶ δεσπότηου
δεδόξασαι Μαρία
πανάχραντε Παρθένε·
ᾗθεν καὶ τῇ Πόλει
φύλαξ ὄφθης κραταῖα
καὶ σκέπη καὶ προπύργιον
καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀήττητος
οἷα στρατηγέτις
καταβάλλουσα ἀόπλως
τὰς φάλαγγας τῶν ὑπεναντιῶν
οἰκτείρουσα φαιδρῶς
καὶ σκέπουσα πάντα
τὸν λαόν σου τὸν πιστόν...

(Κοντ. εἰς τὴν κατάθεσιν τῆς τιμίας ἐσθῆτος, στροφή γ')

Οὕτω πιστεύοντα καὶ ταῦτα φρονοῦντα, σύμφωνα ἄλλως τε πρὸς τὴν παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, τί θὰ ἐκόλυε τὸν Ρωμα- νὸν νὰ ψάλλῃ «τῇ ὑπεριμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια... ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου Θεοτόκε»; Εἶνε ὀρθὸν εἰς τὰς σαφεστάτας ταῦτα; μαρτυ- ρίας ν' ἀντιτάσσωμεν ὑποθέσεις βεβιασμένας τῶν ἔξωθεν ἱστορικῶν, τῶν ἀγνοούντων τὰ θρησκευτικὰ βάρη τῆς ψυχῆς μας καὶ τὰ στοιχει- ῶδη τῆς πίστεως, καὶ νὰ ἐπιμένωμεν εἰς αὐτάς ζητοῦντες νὰ καταρρακώ- σωμεν ὠραίαν καὶ γλυκυτάτην παράδοσιν, γαλουχήσασαν καὶ διαθερμά- νασαν τὰ στήθη τοσοῦτων εὐσεβῶν γενεῶν; Ἐλησημονήθησαν, ἀλλοίμο- νοι! οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ δάκρυα τῶν κατοικούντων τὴν Πόλιν καὶ τῶν ἔξωθεν πιστῶν, ὅποτε γονυπετεῖς πατριάρχαι, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, μονα- χικὰ τάγματα, λαὸς συντετριμμένος ἐκ τοῦ πόνου, μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς πίστεως τῆς ἀσαλεύτου ἵηρουν εἰς τὴν Θεοτόκον τὰς χεῖρας καὶ μᾶ φω- νῇ καθικέτευον νὰ λυτρώσῃ τὴν πόλιν της ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐχθρῶν; Πῶς φωνὴ ἀσθενῆς καὶ ὑποτρέμουσα καὶ βραχνῶδης, ὡς ἡ τοῦ Γίβ- βωνος, κατέπνιξε τόσας ἱεράς φωνάς εἰσχωρήσασα εἰς κελλίον μοναχι- κόν, τὸ θεωρούμενον ἱερὸν σκευοφυλάκιον τῶν πατρικῶν παραδόσεων, καὶ κατεβόμβησε τὰς ἀκοὰς τοῦ Γέροντος Ἰωακείμ, ἡ δὲ φωνὴ σαλ- πίγγων ἠδυμόλων ἐπὶ αἰῶνας ἠχοῦσῶν τοὺς ὕμνους εἰς τὴν Θεοτόκον εὗρεν ἀπροθύμους καὶ ἐξησθενημένας τὰς ἀκοὰς!

Στηρίζας οὕτως ἀπροσφυῶς καὶ ἐπικινδύνως ἐπὶ τῆς Γιββωνείου ἄμμου τὸ οἰκοδόμημα αὐτοῦ χωρεῖ πρὸς συλλογὴν ὕλης ἐξ ἀποτετριμ- μένων ἔρειπίων καὶ κλασμάτων συναξαρικῶν μὲ τὴν πεποιθήσιν «ὅτι τὰ Συναξάρια ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς ὅλης ὑμνολογίας ἐκάστης ἐκ- κλησιαστικῆς ἑορτῆς» (σελ. 7). Ἀνοίγει τὸν Συναξαριστὴν τοῦ Νικο- δήμου εἰς τὴν ια' τοῦ μηνὸς Μαΐου καὶ προσάγει εἰς μαρτυρίαν τὸ κεκολοβωμένον τῆς ἑορτῆς τῶν ἐγκαινίων Συναξάριον. Ὅτι ὁ Νικό- δημος δὲν παρέφρασεν ὀλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν κείμενον πρὸς ζημίαν καὶ βλάβην τῆς ἱστορίας τῆς ἑορτῆς τῶν ἐγκαινίων τῆς Πόλεως, τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ πρώτου τυχόντος κώδικος. Ἴδου τί ἀναγινώσκω ἐγὼ διὰ τὴν ἐν λόγῳ ἑορτὴν εἰς τοὺς κώδικας: «Μηνὶ τῷ αὐτῷ (Μαΐῳ) ια' Ἀνάμνησις τῶν γενεθλίων ἦτοι τῶν ἐγκαινίων τῆς πόλεως. Ὅτε τὸ Βυζάντιον ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι καὶ χριστιανικώ- τatos Κωνσταντῖνος εἰς μείζονα μετεσκεύασε πόλιν καὶ ἐπὶ τῷ ὀνό- ματι αὐτοῦ ταύτην ἐκάλεσε, μετὰ τὸν τῶν τειχέων καὶ τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ τῶν ἄλλων καταρτισμόν, ἅμα τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ τῷ

τος τοῦ Ἰσαάκου· διατί δὲν συνεβουλεύθη ὁ Γέροντας Ἰωακείμ καὶ τὸ κατὰ ἡμέραν ταύτην συναξάριον, τὸ ὅποιον ἴσως θὰ τὸν συνεκράτει ἀπὸ τὸν κατήφορον; Ἴδου τί ἀφηγεῖται τοῦτο: «Ὅθεν ἐπειδὴ οἱ πολῖται ἤλθον εἰς ἀπορίαν καὶ δὲν ἤξευραν τί νὰ κάμουν, διὰ τοῦτο κατέφυγον εἰς τὴν Θεοτόκον, *τὴν ἔφορον καὶ προστάτιδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως*, παρακαλοῦντες αὐτὴν νὰ βοηθήσῃ καὶ σώσῃ *τὴν ἐδικήν της πόλιν* ὅπου ἐκινδύνευεν». Ἀρχαῖος δὲ Συναξαριστὴς τοῦ ια' αἰῶνος τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Παρισίων ὑπ' ἀριθ. 1617 φ. 186β περιέσωσε καὶ τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην Ἀπολυτίκιον οὕτω λέγον: «Εὐλόγητός εἰ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὅτι ἐθαυμάστωσας τὸ ἔλεός σου *ἐν τῇ πόλει τῆς ἀγίας σου μητρός*· ταῖς γὰρ αὐτῆς ἐκείσας ἐλυτρώσω ἐν τῷ βραχιονί σου τὸν λαὸν τῆς προσδοκίας τῶν ἐχθρῶν διδοὺς ἰσχὴν τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν ὡς μόνος φιλάνθρωπος».

Ὁ αὐτὸς κώδιξ (ἐν φ. 187α) μνημονεῦει καὶ ἄλλου τινὸς γεγονότος ἐπισυμβάντος τὴν αὐτὴν ἡμέραν (ιε' Αὐγούστου), ἦτοι «τῆς μετενέξεως εἰς τὴν θεοφύλακτον καὶ βασιλίδα πόλιν τῆς ἀχειροποιήτου μορφῆς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς Ἑδεσσιῶν πόλεως» καὶ ὑποδείκνυσι τὸ ψαλλόμενον ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει ταύτῃ τροπάριον οὕτως ἔχον: «*Ἡ πόλις, σου, Θεοτόκε, ἡ ἐν σοὶ βασιλεύουσα μεγαλύνω νῦν λυτρωθεῖσα περιστάσεων*· σὲ καὶ πρὸς ἕμνον εὐχαριστίας προβάλλεται τὴν ἁγίαν φωνὴν σου φθεγγομένη καὶ λέγουσα· μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατὸς καὶ μόνος φιλάνθρωπος».

Ὅταν λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῶν συναξαρίων καὶ ἀπὸ τῶν ἕμνων καὶ ἀπὸ τῶν πατέρων καὶ ἀπὸ τῶν διδασκάλων καὶ ἀπὸ τῆς παραδόσεως καὶ ἀπὸ τοῦ Ρωμανοῦ ἔχω τὰς ἀσφαλεῖς μαρτυρίας, τί με κωλύει νὰ πατάξω τὴν Γιββωνικὴν παράταξιν καὶ θρυμματίσω ἀκόπως ἀσκόπου κόπου καὶ πλάνης τὸ σύμπλεγμα;

Ἄλλὰ τὸ συναξάριον, ἐπιπροσθέτει ὁ ὁσιώτ. Ἰωακείμ (σ. 7), τὸ κατὰ τὴν ζ' Αὐγούστου λέγει ὅτι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ὁ πατριάρχης εἰς τὸν Χριστὸν τὰς δεήσεις ἀπηθύνηεν· «ἐπίδε, Κύριε, ἐπὶ τῷ μιαιφῶ Χαγάνῳ καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ τελουμένοις καὶ κατάβαλε αὐτὸν ὁ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἵνα μὴ εἴπῃ ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν». Καὶ διατί ὄχι; μήπως συνῆψε συμβόλαιον μετὰ τῆς μητρός του ὁ Χριστὸς νὰ μὴ ἔχουν δικαίωμα οἱ χριστιανοὶ ν' ἀπευθύνωνται καὶ πρὸς αὐτόν, ἢ μήπως δὲν εἶχε πλεον κληρονομικὰ δικαιώματα ὁ υἱὸς ἐπὶ τῆς μητρικῆς κληρονομίας; Τίς λόγος ἐκώλυε τοὺς ἕμνογράφους νὰ

ἐπικαλοῦνται καὶ τὸν Θεὸν καὶ υἱὸν τῆς μητρὸς τὸν δεσπόζοντα καὶ περιέποντα καὶ φρουροῦντα τὰ σύμπαντα; Ἡ ποίαν ἀξίαν ἔχει τὸ ἐπισηρομένον (σ. 9) ἥτι ὁ Νικηφόρος Φωκάς ἀναχωρῶν εἰς ἐκστρατείαν καὶ τῆς βασιλευούσης ἀπομακρυνθεὶς καὶ τὴν πόλιν προσατενίζων ἀπήγγειλεν εὐχὴν εἰς τὸν Θεὸν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Θεοτόκον, εἰπὼν «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς μου εἰς χεῖράς σου παρατίθημι ταύτην τὴν πόλιν· φύλαξον αὐτὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἐπερχομένων ἐν αὐτῇ ἐναντιῶν καὶ δυσχερῶν»; Ὁ ἐκ τῆς πόλεως εἰς ἐκστρατείαν ἀναχωρῶν Φωκάς καὶ ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὸν ὡς οὐρανὸν πλατυνόμενον ἐπὶ τῆς πόλεως τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ναόν, φυσικώτατον ἦτο νὰ ὑψώσῃ καὶ τῆς ψυχῆς τὰ ὄμματα εἰς τὴν ἀπειροδύναμον Σοφίαν, εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἵνα σκέπη καὶ ἀνάλωτον τηρῇ τὴν πόλιν, ἀφ' ἧς μετὰ τόσης συντριβῆς ἐχωρίσθη χωρῶν πρὸς τὸ ἄγνωστον.

Ἐὰν ἡ παράδοσις, τὴν ὁποίαν οἱ ἕμνογράφοι ἠκολούθησαν, δὲν εἶχε βαθείας ρίζας, ποτὲ δὲν θὰ ἐξεφράζοντο μετὰ τόσης σαφηνείας καὶ παρρησίας καὶ ἐνθουσιασμοῦ καὶ πίστεως περὶ τῆς προστασίας τῆς πόλεως ὑπὸ τῆς Θεοτόκου· ἡ δὲ πολύστροφος τοῦ Ρωμανοῦ μούσα ἄλλως θὰ ἔπλεκε τὸν ἕμνον· ἀλλ' ἔψαλλε πῶς;

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε.

Αὐτὴ εἶνε ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις καὶ οὕτως ἐπίστευσαν οἱ πατέρες μας. Ἡ ἐκζήτησις γραφῶν ἐφθαρμένων πρὸς ὑποστήριξιν σαθοῦς καὶ ἀβασίμου γνώμης ἀπεδείχθη ἀνοφελὴς καὶ ἐπιβλαβὴς καὶ διὰ τὸν γράψαντα καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἕμνου καὶ τὸν Ρωμανόν. Ἡ κριτικὴ δὲν χαρίζεται, δὲν ἀναγνωρίζει φιλίας· εἶνε πικρὰ ὡς ἡ μάχαιρα τοῦ ἱατροῦ, κόπτει ἀσυμπαθῶς τὰ σεσηπότα διὰ νὰ καθαρῶσιν τὰς πληγὰς καὶ θεραπεύσῃ τὸν πάσχοντα. Εἰς τὰ τοιαῦτα δυσχερῆ ζητήματα προαπαιτεῖται προπόνησις καὶ μελέτη καὶ κόπος· εἰς τοὺς πολέμους οὐδεὶς ἀπέρχεται ἀπαράσκευος· ἄλλως εἰς πρῶτην συνάντησιν μετὰ τοῦ ἀντιπάλου θὰ πληγῶθῃ καὶ θὰ φύγῃ τετραυματισμένος. Ὁ φίλος Ἰωακείμ ὑπεισελθὼν εἰς τὸ πνευματικὸν στάδιον ἐμὲ μὲν ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον παρουσιάσεν εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἠλείφετο διὰ τὴν πάλην, ὡς τὸν Λυαῖον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, «ὡς τὸν κράτιστον τῶν παρ' ἡμῖν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν καὶ ἕμνογραφίαν ἀσχολουμένων» (σ. 23), σιδηρόφρακτον, ἀκατάβλητον, ἑαυτὸν δὲ ὡς τὸν Νέστορα κρατοῦντα ἀπλήν σφενδόνην, ἕνα μόνον

λίθον περικλείουσαν, τὸν «οὐκ», καὶ τοῦτον ἀπεξεσμένον· καὶ τὸ «Θεὸς Δημητρίου» ἀναφωνήσας ἐκσφενδονίζει τὸν «οὐκ»· ἀλλ' ὁ Λυαῖος ἴσταται, τὸ πρῶτον ἐξίσταται, καὶ ὁ Νέστωρ πείθεται ὅτι τὰ πολυβόλα εἶνε καὶ εὐστοχώτερα καὶ φρονικώτερα τῆς σφενδόνης.

† ὁ πρ. Ἀσωντοκόλεως ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ

* Ἐργαφον ἐν Chennevieres s) Marne

Ἐν τῇ Villa l' Ermitage κατὰ Μάρτιον τοῦ 1929.

G. Dalman: *Arbeit und Sitte in Palästina Bd I, 1. 2 Gütersloh 1928.*

G Dalman, γνωστός ἐξ ἄλλων ἀξιολόγων ἐργασιῶν, χαρίζει νῦν εἰς τὴν ἐπιστήμην τὸ ἀνωτέριον σημειωθὲν σύγγραμμα, διὰ τὸ ὁποῖον πᾶς θεολόγος καὶ ἰδίως ὁ περὶ τὴν Βίβλον ἀσχολούμενος ἄπειρον εὐγνωμοσύνην θὰ ἐκφράσῃ τὸν συγγραφέα. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ σ. προτίθεται ν' ἀπεικονίσῃ τὸν βίον τῶν σημερινῶν ἐγχωρίων κατοίκων τῆς Παλαιστίνης καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκφάνσεις, ἐν ἄλλαις λέξει νὰ συγγράψῃ «τὴν ζῶσαν ἀρχαιολογίαν». Οὐδεὶς ἐκ τῶν συγχρόνων ἤτο καταλληλότερος ν' ἀναλάβῃ τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον ἢ ὁ G. Dalman. Ἡ μαζὰ αὐτοῦ ἐν Παλαιστίνῃ διαμονὴν πρὸ καὶ μετὰ τὸν Ἑβραϊκὸν πόλεμον, ἢ ὑπ' αὐτοῦ καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα τῆς ἐν Παλαιστίνῃ διαμονῆς γενομένη ἐπιμελὴς ἐργασία πρὸς ἐρευναν τῆς χώρας, πρὸς γνῶσιν τοῦ καθ' ὅλου βίου τῶν κατοίκων τῆς Παλαιστίνης κατέστησαν δυνατὸν εἰς τὸν σ. ν' ἀποκτήσῃ πλήρη γνῶσιν τῆς ἐν Παλαιστίνῃ ζωῆς καὶ βαθυτέρον νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς ἐκφάνσεις αὐτῆς. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ προσδίδει εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ G. Dalman ὅλος ἰδιαιτέρας ἀξίαν. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ταξειδιώτου τινὸς ἐπισκεφθέντος ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας τῆς Παλαιστίνης καὶ γράψαντος ἢ μᾶλλον ἐκθέσαντος ἐπιπολαίως ὅτι κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ, ἀλλ' εἶναι ἔργον μακρᾶς ἐπιμελοῦς ἐπιπόνου ἐργασίας, συντελεσθεῖσης ἐν Παλαιστίνῃ, εἶναι ἔργον γραφῆν μετ' ἐπιστημονικοῦ συνεδέσσης. Ἡ το πλεόν κωρὸς νὰ γραφῇ ἐν τοιοῦτον ἔργον, διότι ἡ ὁσημέραι ἀξάνουσα ἐπίδρασις τοῦ Ἑβραϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ ζωῆς θὰ ἐπιφέρει ἀναγκαιῶς τὴν ἐξάλειψιν παντὸς ἀρχαίου σημείου.

Δύο μέχρι τοῦδε ὀγκώδη τεύχη ἀνεφάνησαν, ἅτινα ὑπὸ τοῦ σ. καταριθμοῦνται ὡς εἰς τόμος, πράγματι ὅμως ἀποτελοῦσι δύο τόμους. Ἐν τῷ πρώτῳ ὁ σ. πραγματεύεται τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος ἐν Παλαιστίνῃ. Τὰ δύο ταῦτα τεύχη παρουσιάζουσιν ἤδη πολλαχού τὸν σ. ζητούντα τὸ πᾶν νὰ παρακολουθήσῃ ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει. Ἐπομένως δὲν πρόκειται περὶ ἀπλῆς περιγραφῆς, ἀλλὰ περὶ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Τοιοῦτον ἔργον δένπρόκει νὰ λείπῃ ἀπ' οὐδεμίαν βιβλιοθήκην, πρὸ παντὸς δὲ ἀπ' οὐδὲν θεολογικὸν σπουδαστήριον. Εἰς τὸν σ. εὐχόμεθα ταχεῖαν ἀπεπεράτωσιν τοῦ ὅλου ἔργου.

B. M. ΒΕΛΛΑΣ

L. Köhler: *Der Dekalog (Theologische Rundschau 1929 Heft. 3 σ. 161—184).*

Ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸ ζήτημα τοῦ δεκαλόγου ἢ κάλιον, κατὰ τὸν σ. τῆς πραγματείας, τῶν δεκαλόγων, ὅπερ νέαν τροπὴν ἔλαβε διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ S. Mowinkel: *Le Décalogue Paris 1927.* Νέον τι ὡς πρὸς τὴν γενεσιν τῶν δεκαλόγων ὁ σ. δὲν προσκομίζει, ἀλλ' ἀπεκδέχεται τὴν γνώμην τοῦ S. Mowinkel, δι' ὃ καὶ ἡ ὅλη πραγματεία ἐξαντλεῖται εἰς ἀνατροπὴν τῶν λοιπῶν περὶ τοῦ δεκαλόγου διατυπωθειῶν γνωμῶν. Οὕτω καὶ κατὰ τὸν σ. οἱ δεκάλογοι εἶναι συνάθροισις τῶν ἠθικῶν ἀξιώσεων, ἃς τινὰς ὁ ἱερεὺς ἀπῆθύνη πρὸς τοὺς μετέχοντας τῆς λατρείας. Οὕτω ἐξηγεῖται ἡ

γένεσις διαφόρων δεκαλόγων καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν διαφόρων πηγῶν τῆς Πεντατεύχου. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ὁ σ. διαφέρει πράγματι τοῦ S. Mowinkel κατὰ τοῦτο, ὅτι ζητεῖ τοὺς δεκαλόγους ν' ἀποσπᾷ ἐκ τῶν πηγῶν τῆς Πεντατεύχου. Ὁ δεκάλογος Δευτ. 5 καταγέται κατὰ τὸν σ. ἐκ τῆς ἐποχῆς 700—625 π. Χ. δεικνύει ὅμως ἴχνη ἐπεξεργασίας ἀρχαιότερας μορφῆς. Ὁ δεκάλογος Ἐξ. 20 ἐν τῇ σημειωτῇ αὐτοῦ μορφῇ καταγέται ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς αἰχμαλωσίας ἢ ἐκ τῶν μετ' αὐτὴν χρόνων, ἢ ἀρχικῇ ὅμως μορφῇ αὐτοῦ εἶναι ἀρχαιότερα ἐν μερικοῖς δὲ σημείοις ἀρχαιότερα καὶ τοῦ δεκαλόγου Δευτ. 5. Ἐκ τῶν δύο τούτων δεκαλόγων δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν ἀρχαιότερον ἐπὶ δεκάλογον, ὅστις, ἂν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ προσαρμύζεται εἰς τὴν Μωσαϊκὴν ἐποχὴν, δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν Μωϋσέα, διότι ἕκαστος δεκάλογος προήλθεν ἐκ τῆς ἐν τῇ λατρείᾳ συνηθείας ν' ἀπευθύνωσι τοιαύτας ἠθικὰς ἀξιώσεις εἰς τοὺς πιστούς, ἐπομένως ἕκαστος δεκάλογος εἶναι « ἄ π ρ ὁ σ ω π ο ς ». Ὁ δεκάλογος τέλος Ἐξ. 34 ἀνήκει εἰς τὴν πρὸ τῶν προφητῶν ἐποχὴν καὶ ἐν μέρει εἶναι παράλληλος πρὸς τοὺς λοιπούς.

Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν δεκαλόγων ἐπιθυμῶ νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἐν Ἐξ. 34 δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ δεκάλογος ἀνευ χρησιμοποίησεως τῆς μεθόδου τοῦ Προκοπούστου. Αἱ ἐν Ἐξ. 34 περιεχόμεναι διατάξεις ἀριθμούμεναι δίδουσι τὸν ἀριθμὸν 12 ἢ 13, οὐχὶ ὅμως τὸν ἀριθμὸν 10. Ὡς πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν δεκαλόγων σχέσιν πιθανώτερον μοι φαίνεται, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει γενεαλογικὴ σχέσις. Τὰ προσαγόμενα ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς προελεύσεως τῶν δεκαλόγων ἐκ τῆς λατρείας δὲν ἔχουσι μεγάλην ἀποδεικτικὴν δύναμιν. Δυνατὸν ὁ δεκάλογος νὰ ἦτο ἐν χρήσει ἐν τῇ λατρείᾳ, ὅτι ὅμως ἐκ ταύτης ἀπέρρευσε εἶναι πλέον ἢ ἀμφίβολον.

B. M. ΒΕΛΛΑΣ

H. Lietzmann, Die Landmauer von Konstantinopel, Berlin, 1929.

Εἰς τὰς «Abhandlungen» τῆς Πρωσικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ ἔτους 1929 (ὡς τεύχ. 2ον τῆς phil. - hist. Klasse) ἐδημοσιεύθη ἀξιόλογος μελέτη περὶ τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πόρισμα ἐπιτοπίου ἐρευνῆς γερμανικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν γνωστὸν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Θεολογίας» καὶ ἐξ ἄλλων θεολογικῶν ἔργων καθηγητῆν νῦν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου Lietzmann, ἰδρυτὴν ἄλλοτε ἐν Γένη τῆς «Sammlung für spätantike Kunst an d. Universität Iena» ἐκδιδόντα δὲ ἤδη μετὰ τῶν R. Delbrück, Karl Holl κ. ἄ τὰ «Studien zur spätantike Kunstgeschichte», «Kleine Texte», «Arbeiten zur Kirchengeschichte», «Zeitschr. für NT. Wiss» κλπ. Ὁ πολυμερὴς καὶ πολυγράφος θεολόγος, ἱστορικὸς καὶ τεχνοκρίτης συγγραφεὺς ἐν τῇ προκειμένῃ μελέτῃ του προτάσσει τῶν πολλῶν ἐπιμελῶς ἐκδιδόμενων ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων καὶ φωτογραφιῶν τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρῶτον σύντομον *ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν* τῶν τειχῶν αὐτῶν καὶ δεύτερον *λεπτομερῆ περιγραφὴν* τῶν τειχῶν τούτων καὶ ἰδίᾳ τῶν πύργων καὶ πυλώνων αὐτοῦ, συμπληρῶν οὕτω τὰς προγενεστέρων ἐργασίας τοῦ ἡμετέρου Πασπάτη (Βυζαντιναὶ Μελέται, 1877), τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως (Παράρτημα ΙΑ' τόμος, 1884) καὶ τοῦ ἀγγλοῦ v. Millingen (1899). Ὅτι προσδίδει ἰδιαιτέραν ἀξίαν εἰς τὴν νέαν ταύτην δημοσίευσιν τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς Βασιλευσῆσεως εἶναι ἡ συναγωγή—πλὴν τῶν νεωστὶ εὑρεθεισῶν ἐπὶ τῶν τειχῶν ἐπιγραφῶν—καὶ πασῶν τῶν ἀναγνωσθεισῶν κατὰ καιροὺς βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν, εἰς ἐν Corpus χρησιμώτατον διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁμοίως χρήσιμος εἶναι καὶ ἡ ἐπιτασσομένη παράθεσις τῶν πηγῶν, ἧτοι αἱ πληροφορίαι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς, χρονογράφους καὶ ἄλλας μεσαιωνικὰς πηγὰς, δι' ὧν ἀποκαθίσταται πλήρως ἡ ἱστορία τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧτις εἶναι καὶ ἱστορία τῆς Πόλεως.

Γ. Α. Σ.